

Knytlingasaga,

dens Kilder og historiske Værd.

Af

Finnur Jónsson.

D. Kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skrifter, 6. Række, historisk og filosofisk Afd. VI. 1.

København.

Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri (F. Dreyer).

1900.

Det er ikke paafaldende, at Islænderne med deres udprægede historiske Sans og deres Sum af historisk Viden har forfattet sammenhængende Værker om Island og Norge. Mærkeligere er det, at de ogsaa har set sig i Stand til at sætte Sagaer sammen om fjærnere Lande og Landsdele, eftersom disses Historie umulig kunde eksistere i den islandske Tradition, undtagen i enkelte mindre Afsnit. De har da heller ikke kunnet skrive en Saga om Sverrig; derimod er det særlige Forhold, der har sat dem i Stand til at danne et sammenhængende Sagaværk om Danmark eller om de danske Konger til henimod Slutningen af det 12te Aarhundrede. Det er dette Værk, Sagaen om Knyttingerne, som det plejer at kaldes, hvis Sammensætning og Værd her nærmere skal undersøges.

Denne Undersøgelse skal for det første gaa ud paa at paavise Sagaens Kilder, ikke i Almindelighed men i Enkelthederne, saavidt dette overhovedet er muligt. Hermed hænger Spørgsmaalet om Sagaens Tilblivelsestid paa det nøjeste sammen. Dernæst er det Sagaens Værdi, der skal søges bestemt og fastslaaet. Man har fundet flere, til dels store Fejl i den, og man har derfor været tilbøjelig til at regne den til de mindre paalidelige Kilder. Utvivlsomt indeholder den paa den anden Side meget sandt og værdifuldt; men det er vistnok gaaget her som saa ofte, at de svagere Sider er blevne trukne stærkere frem end de gode.

Af Afhandlinger, hvor de her paagældende Spørgsmaal er behandlede eller belyste, skal særlig fremhæves — foruden de litteraturhistoriske Værker og mindre Afhandlinger, der vil blive nævnte paa sine Steder — *P. E. Müller's* Behandling i Sagabibliothek III samt hans Afhandling om Saxo i Videnskabernes Selskabs Skrifter, hist. og filos. Afdeling 4. Række 2. og 4. Bind.

Som det forlængst er set og udtalt (*P. E. Müller*), falder Sagaværket i 3 Dele eller Afsnit:

I, Kap. 1—25, til Kong Sven Estridssöns Død.

II, Kap. 26—68, hvortil maa føjes 72 og 77, væsentlig Knud den Helliges Saga.

III, Kap. 69—130 ($\div$ 72 og 77), Erik Egodes Saga o. s. v. omtrent til 1190 eller til Venderkrigenes Ophør. Denne Slutning falder omtrent sammen med den, Saxo's berømte Værk har.

Desværre haves ingen gode Haandskrifter af Knytlingasaga i dens Helhed. Teksten maa sammensættes og bearbejdes efter flere større eller mindre Membranbrudstykker fra forskellige Tider, hvorved den første Udgave, der aldrig blev gjort helt færdig, men hvis Tekst dog er fuldstændig og som havde en saa sørgelig Skæbne, at saa godt som hele Oplaget blev fortæret af Mus og Rotter, gør god Nytte, da den beroede paa en Afskrift af en god Membran, der vistnok i 1728 var gaaet til Grunde. Den eneste for Øjeblikket eksisterende Udgave, i Fornmannasögur XI (1828), lader naturligvis en Del tilbage at ønske med Hensyn til Nøjagtighed og kritisk Behandling af Teksten. En ny Udgave savnes, men en saadan vil forhaabentlig snart se Lyset¹⁾. Ved denne Undersøgelse er den nævnte Udgave benyttet, dog saaledes, at Haandskrifterne paa særlig tvivlsomme Steder er raadspurgte.

I.

De fleste af de islandske Sagaer indeholder flere eller færre Hentydninger til de benyttede Kilder, som ifølge Sagens Natur i Reglen gælder den mundtlige Tradition, foruden at der henvises til Skjaldes Kvad, hvoraf en stor Del ligefrem anføres. Ogsaa Knytl. indeholder saadanne Antydninger og Henvisninger. Vi vil først undersøge disse.

For det første henvises der da til en *Ævi Nóregs konunga* i Kap. 1, 21 (bis), 100, til *Sögur Nóregs konunga* i Kap. 124; hertil slutter sig en Henvisning til *Óláfs saga helga* i Kap. 7 og 16, til *Saga Magnús konungs* (Magnus d. Gode) og *Saga Haralds konungs* (H. Haardraade) i Kap. 22; naar der i den ene Haandskriftklasse her — straks efter den sidste Henvisning — findes en anden til *Ævisaga Nóregs konunga*, er dette uden Betydning, da der her foreligger en vilkaarlig Ændring. Der er aabenbart alle Vegne Tale om et og samme (Samlings)-Værk, og vi vil i det følgende faa klare Beviser for, hvad dette er for et. Der henvises fremdeles til *Jómsvíkingasaga* i Kap. 4, og i Kap. 95 til «hvad der findes skrevet i kyndige danske Bøger»; hermed maa der vistnok menes et dansk Annalværk eller lignende, men vi skal ikke komme nærmere ind derpaa her. Naar det i Kap. 114 hedder, «at Danerne siger ham hellig at være», er dette næppe

¹⁾ Den forberedes af Hr. Bibliothekar, Dr. C. af Petersens; jeg benytter Lejligheden til her at udtale min bedste Tak til denne for forskellige Oplysninger om haandskriftlige Læsemaader, som han velvilligst har givet mig.

en Hentydning til en skreven Kilde. — En mundtlig Tradition findes yderst sjælden antydet. Dog foreligger der en og det en meget interessant Hentydning til en saadan i Kap. 118: «Det sagde Atle Sveinsson, at han saa den Mands Lemlæstelse; han var da der i Danmark». Der er her Tale om en Begivenhed fra c. 1157. Denne Atle er ellers ukendt, men det er vigtigt, at vi her kan udpege en bestemt Islænder, der har opholdt sig i Danmark til samme Tid som vigtige Begivenheder foregik, hvilke han dels kunde faa første Haands Kundskab om, dels selv være Øjenvidne til. Fra Saxo kender vi en anden Islænder, Arnoldus Tylensis (s: Skjalden *Arnaldr Þorvaldsson*), der var nøje knyttet til Absalon og Kong Valdemar, og som rimeligvis, som de fleste andre, er vendt tilbage til sin Fødeø med Hovedet fuldt af mærkelige Begivenheder. I Kap. 22 hedder det i Almindelighed: «Det er nogle Mænds Udsagn». Jfr. Kap. 19. Naar der i Kap. 6 tales om «engelske Mænds Udsagn», er dette uden Betydning, da disse Ord direkte er gaaede over i Knytl. fra den her benyttede Kilde.

Endelig nævnes Skjalde, og deres Kvad anføres mere eller mindre udførlig: Óttarr svarte i Knud d. Stores Historie, Kap. 7, 8, 10, 12, 13, — Hallvarðr Háreksblei, sst., Kap. 8, — Þórðr Kolbeinsson, sst., Kap. 13, 15, — en *flokkr* af en Anonym sst. Kap. 14, — Sigvatr, sst., Kap. 16, 17, 19, — Þórarinn loftunga, sst., Kap. 19, — Þorleikr fagri, i Sven Estridssøns Saga, Kap. 22, — Arnórr jarlaskáld, sst. —, Steinn Herdísarson, sst., Kap. 25; — i Kap. 25 og 26, nærmest Knud d. Helliges Saga, henvises til et Digt om Knud af Kálfr Mánason, uden at der dog anføres noget af Digtet; det maa være forfattet før c. 1080 og har handlet om Knuds Bedrifter før han blev Konge; — Markús Skeggjason, hvis *Eiríksdrápa* ofte anføres i Sagaen om Erik Egode, — Einarr Skúlason, en lausavísa om Sven Grade i Kap. 108. Om alle disse Skjalde kan der henvises til min Litteraturhistorie I—II. De her citerede Digte er ikke alle digtede om danske Konger og Fyrster; nogle handler om norske. I den gamle «Skjaldefortegnelse» findes over 20 islandske Skjalde, knyttede til danske Konger til forskellige Tider; de fleste af disse har Sagaens Forfatter næppe kendt.

Det er mærkeligt at se, hvorledes disse Kildehenvisninger er fordelte. De findes næsten alle kun i det første og det tredje Hovedafsnit, derimod ikke i det andet, Sagaen om Knud, undtagen for saa vidt som Kálfs Digt antydes. Ogsaa i andre Henseender slutter det tredje Afsnit sig nøje til det første, og begge danner de, som det siden nærmere vil ses, en Modsætning til det andet. Men det er allerede nu, navnlig naar man ogsaa ser hen til Knudssagaens Udstrækning, klart, at Knytl. ikke eller næppe helt igennem er et ensartet Værk.

Naar vi nu skal undersøge, hvilket Samlingsværk om de norske Konger der i de anførte Citater menes, har vi de bekendte Værker: *Agríp* fra c. 1190, *Morkinskinna* fra

c. 1220, *Fagrskinna* fra c. 1240¹⁾, og *Heimskringla* fra c. 1220—30. Heraf kommer imidlertid Ágrip ikke i Betragtning paa Grund af dets Kortfattethed; Morkinskinna kan der heller ikke være Tale om, da den først begynder med Magnus d. Gode, og da *Ævi Nóregs konunga* anføres som Kilde for Begivenheder i det 10. Aarh. Hvad der kunde tale for *Fagrskinna*, er Navnet (*Ævi N. konunga*), eftersom den har været betegnet saaledes; men i og for sig kunde Snorres Værk ogsaa kaldes saaledes. En Sammenligning vil da ogsaa hurtig vise, at det maa være Snorres *Heimskringla*, der menes, og intet andet, da der anføres Stykker, der ikke findes i *Fagrskinna*, men kun i Snorres Værk, og da Overensstemmelsen med dette er saa at sige gennemført²⁾.

Hvad der da er hentet fra *Heimskringla* er hele den sidste Del af Kap. 1 (med Citat) om Harald Blaatands Forhold til Norge og Daab — alt dette er Uddrag af Olaf Tryggvasons Saga Kap. 9—12, 14, 15, 23, 24, 27, 28. Dog er det klart, at en anden Kilde lejlighedsvis er benyttet ved Siden af. Kejser Otto kaldes «den røde», hvilket Tilnavn ikke findes hos Snorre; det hedder, at Kong Harald selv var ved Danevirke tilligemed Hakon Jarl; hos Snorre nævnes den sidste alene som Virkets Forsvarer. Disse Afgivelser beror paa, at her er *Jómsvíkingasaga* benyttet ved Siden af; i AM. 291, udg. 1882, findes begge de nævnte Afgivelser i Kap. 6, Begyndelsen (Udg. s. 22 14) og Slutningen (hvor det hedder, at Kong Harald drog til «Ægisdør», Hakon til «Slesdør»). Som ovenfor bemærket, anføres *Jómsv.-saga* engang i Sagaen selv, men Knytl.'s Forfatter — vi kan foreløbig kalde ham saaledes — har iøvrigt ikke brugt *Jómsv.-saga* synderligt, aabenbart fordi han ikke har fundet den paalidelig nok som historisk Kilde. I denne Forbindelse kan det ogsaa fremhæves, at Forf. ikke med et Ord omtaler Biskop Poppo og hans Jærtegn, hvilket viser Forfatterens Rationalisme og Uvilje mod Legender i det hele.

Dernæst er hele Kap. 3, om Forholdet mellem Harald og Hakon Jarl, et Uddrag af Olaf Tr.'s Saga Kap. 27, 33³⁾. Her kan det direkte konstateres, at det er *Heimskr.*, der er benyttet, idet Knytl. har hele Fortællingen om Harald og det Nid, Islænderne digtede om ham — hvorom *Fagrskinna* ikke har et Ord —; kun har Knytl. udeladt det af Snorre anførte Nidvers, sikkert fordi man ikke fandt det passende at indsætte en saa bitter Haan om en dansk Konge i et Værk om de danske Konger. — Kap. 4, om Harald og Sven og Haralds Død, er atter en Kombination af Olaf Tr.'s Saga (*Heimskr.*) Kap. 34 og *Jómsv.-saga*, der her citeres; fra denne sidste er Bemærkningen om Sven som Frillesøn og om Pileskudet (Haralds Banesaar) hentet. Kun Slutningen af Kapitlet, om Haralds Begravelse og Regeringsaar, stammer andetsteds fra.

Af Sven Tveskægs Saga, Kap. 5—6, beror den største Del aabenbart paa

¹⁾ Denne Tilblivelsestid for *Fagrsk.* har jeg andetsteds søgt at begrunde.

²⁾ Jfr. *G. Storm*: Sn. Sturl. Hist. Skr. S. 4.

³⁾ En enkelt nærmere Betegnelse beror paa *Jómsv.-saga*.

samme Kilde (Heimskr.); Kap. 5 — Jomsv.-Slaget, Svens Giftermaal, Slægtregistre, Svolder-slaget — gaar tilbage til Olaf Tr.'s Saga Kap. 35—42, 34, 91, 90 fin., Olafs helg. s. Kap. 134, samt Olaf Tr. Slutn. Dog er Enkeltheder i Slægtregistrene (f. Eks. Björn¹⁾, Ulfs og Astrids Søn) hentede fra en anden Kilde. Kap. 6 (Svens Krigstog og Død) er for det meste hentet fra Ol. helg. Kap. 12; her er det, at Henvisningen til «engelske Mænds Fortælling» — om Svens Død — findes, direkte udskreven af Heimskr.; i flere engelske historiske Værker og Annaler genfindes «Fortællingen».

Kap. 7, der danner Overgangen til Knud d. Stores Saga, beror atter paa Ol. helg. (Heimskr.), som ogsaa antydes: «som det fortælles i hans [Olafs] Saga efter Skjalden Ottar Svartes Ord», hvorpaa der anføres et Vers af Ottar, der genfindes i Heimskr. Det er Kap. 13, jfr. 14 og 15 (*þingamannið*), der er udskrevne. — Hvad Sagaen om Knud angaar, er Ol. helg. Kap. 24 benyttet i Kap. 8 om Erik Jarl og hans Bortrejse fra Norge, da Knud sendte Bud efter ham. Kap. 9, om Knuds Giftermaal og Slægtregistre, beror for største Delen paa Ol. helg. Kap. 20 (jfr. ogsaa Heimskr. Har. hárf. Kap. 24; om Rudajarlerne og Emma); fremdeles er den største Del af Kap. 16 — om Knud, Heiðrik Streón, Adelraadssønnerne o. s. v. — hentet fra Ol. helg., — der her anføres — Kap. 25—27, ligeledes Kap. 17 — om Kampen om Norge —; man jevnføre Ol. helg. Kap. 31, 146, 170—71, 181, 184, 239 o. s. v.; Kap. 19 Slutn. beror paa Kap. 131, 18, 21 — hvor *Ævi Nóregs konunga* anføres to Gange — helt og holdent paa Magnus den Godes Saga Kap. 5, 17, 18, 22, kun med Undtagelse af Bemærkningen om Svens andet Navn: *Magnus*²⁾. Kap. 22 — Sven Estridssøns Kampe med Magnus og Harald — er ligeledes saa godt som ganske hentet fra Heimskr. Magn. góð. Kap. 24—28, 29—33, Har. harðr. 17—21, 23, 28—29, 61 ff., 71 ff. —, og her citeres disse Sagaer. Tildels de samme Vers anføres; dog anføres der ogsaa andre og flere Vers end i Heimskr., hvorom mere nedenfor. Naar der tillige henvises til «nogle Mænds Udsagn» lige førend Torleiks Vers anføres, gælder Henvisningen vistnok kun den Afvigelse, som det nævnte Vers formentlig indeholdt. Naar der fremdeles her tales om en Kamp ved *Erri*³⁾ (o: *Ærø*), er dette kun en Misforstaaelse eller Fejllæsning af Snorres *are* (o: *á Ré*); Fremstillingen af denne Kamp som forefalden «paa Re paa Vestlandet» beror paa en Fejltagelse af Snorre (*Ré* er selvfølgelig Rügen). Bemærkningen om, at Magnus indhentede Sven *í Höfn* (S. 208 nederst), er vistnok hentet fra et eller andet Vers. Naar det S. 210 hedder, at Magnus «da [efter Slaget ved Helganes] tog hjem til Norge», er dette hentet fra Har. Harðr.

¹⁾ Der hentydes dog til ham i et Vers Hkr. III, 64.

²⁾ Naar Udgaven i Henhold til Hdskrr. her har *Morstr* (bis) f. *Vincestr*, beror dette ene og alene paa ukyndige Afskrivers Fejllæsning. Det samme gælder *Jöfnfirði*, hvor dog de fleste har *lofn-*, f. *lofufirði* (S. 211).

³⁾ Saaledes de fleste Hdskrr.; et Par har *Eyri*.

Kap. 20, men ikke fra Magn. góð. Kap. 35, hvor det staaer, at han forblev i Danmark; (denne Modsigelse har Snorre, der har fulgt to forskellige Kilder, ikke lagt Mærke til). — Den Oplysning, at det var Hallkel, Olaf d. Helliges Morbroder, der forligte Magnus og Harald (S. 210), findes kun her og maa bero paa en eller anden Tradition.

Herefter er det først i Kap. 69 — om Olaf Hunger —, at vi finder Laan fra Hkr., nemlig fra Ol. kyrr. Kap. 5¹⁾ (Olaf Hungers Giftermaal). Fortællingen om Sigurd Jorsalfar i Miklagaard i Kap. 81 (S. 316) er aabenbart hentet fra Sagaen om Sigurd-Eystein-Olaf Kap. 12; dernæst beror en stor Del af Slægtregistret i Kap. 82 paa samme Saga Kap. 22, og lignende er Tilfældet i Kap. 93, samme Saga Kap. 20 (jfr. Fsk. Kap. 213). Kap. 100 — om Magnus Blinde, Harald Gille o. s. v. — beror paa Sagaen om dem, Kap. 3—8, 12, og her citerer Knytl. *Ævi N. kga.* Kap. 102 — Kong Erik Emunes Tog til Danmark — er (med Fradrag af Slutningen) laant fra Sagaen om Inge-Sigurd Kap. 2—4. Afvigelsen «6» (S. 345) f. 4 beror paa en Fejllesning (*ui* f. *iu*). En betydeligere Afvigelse er det, naar det i Knytl. hedder, at Tjostolf, under Kampen med Erik Emune, bar den spæde Inge i sit Kappeskød. I Hkr. (III, 350) henføres dette til en tidligere Kamp, uden Tvivl med rette. Der bør dog vistnok ikke antages nogen anden Kilde, hverken skriftlig eller mundtlig; Fejlen beror snarest paa en flygtig Læsning eller Fejlhuskning hos Knytl.'s Forfatter.

Endelig er et Stykke af Kap. 124, med den sædvanlige Henvisning, — Forholdet mellem Erling Jarl og Kong Valdemar — udskrevet af Hkr. Magnus Erl.'s Saga Kap. 29 f. (jfr. 2).

Denne Gennemgang viser overhovedet, at allevegne hvor Danmarks og Norges Historie har Berøringer med hinanden, dér benyttes Heimskringla som Grundlag; den ligefrem udskrives eller dens udførlige Fremstilling sammendrages og forkortes til en Oversigt. Denne Fremgangsmaade findes ensartet i Knytl. I og III. Da der ikke kan herske nogen Tvivl om Forholdet, kan vi altsaa nu foreløbig sige, at Knytl. i sin nuværende Form er yngre end omtr. 1230—40. Den Fremgangsmaade, som her skimtes, kaster Lys over den Maade, Sagaværket er forfattet paa, da der ikke kan være Tale om, at de anførte Laan er yngre Indskud i et tidligere eksisterende Hele. Tager vi dem nemlig helt bort, bliver der ofte meget lidt tilbage af den enkelte Saga.

Vi skal dernæst nærmere undersøge, hvad der beror paa Skjaldedigte, for saa vidt som disse ikke direkte er gaaede over i Knytl. fra Hkr. Det er kun samtidige Skjalde, der overhovedet kommer i Betragtning og som Forf. — efter Snorres Forbillede — udelukkende har benyttet. Her var der Tale baade om norske og danske Fyrsters Digte.

Vi finder da Skjaldedigte benyttede først og fremmest i Knud d. Stores Saga. Her er Digte af Ottar Svarte²⁾, Hallvard og Tord Kolbeinsson³⁾ hovedsagelig lagte til

¹⁾ Men *Ingiríðr* er atter her en Afskriverfejl for *-gerðr*.

²⁾ Verset i Kap. 7 er hentet fra Hkr.

³⁾ Tords Vers S. 188 er en Interpolation; det findes paa det rigtige Sted S. 199; her alene passer det.

Grund for Fremstillingen, særlig i Slutningen af Kap. 8 (efter Laanet fra Hkr.), Kap. 10 (største Delen), — dog kan den detaljerede Beskrivelse af Slaget ved Skorstein næppe bero paa Skjaldekvad alene, men vel ogsaa paa en gammel Tradition —, 12, 13, 14 (Lids-mændenes Sang), 15. — I Forbindelse med, hvad der ovf. er paavist af Laan fra Hkr., er det klart, hvor store Dele af Sagaen om Knud der er en ren Kombination af Hkr. og Skjalde-digte. Hvad der endnu er tilbage, er forholdsvis lidt og saaledes, at de umiddelbare Kilder ikke kan paavises. Det er tillige formentlig allerede nu klart, at der næppe er benyttet nogen ældre sammenhængende Særsaga om Kong Knud. Iøvrigt vil vi senere komme nærmere ind paa Sagaens Sæmmensætning.

Dernæst finder vi, at Forf. benytter Skjaldedigte i Sven Estridssøns Saga, Kap. 22. Bortset fra det Halvvers af Arnórr, der vistnok er hentet fra Hkr., findes her et Vers af samme Skjald om Helgenæsslaget (S. 209—10), men dette er vistnok en senere Interpolation, da det mangler i den ene Haandskriftklasse; i det hele synes Forf. ogsaa at have und-gaaet at optage saadanne Vers, der stærkt betonedede de Danskes Nederlag. At han be-nyttede Torleiks Digt om Sven, er i sin Orden; dog er det vistnok saa, at han kun har anført ét Vers, da det sidste, i Kapitlets Slutning, ogsaa mangler i flere Haandskrifter. Meget har han dog næppe hentet fra Torleiks Digt, da saa meget af Sagaen om Sven jo er hentet fra Hkr. — I Kap. 25 henvises til Kálfr Mánasons Digt angaaende Svens Død; der anføres ogsaa Vers af Steinn Herdisarsøns Digt om Harald Haardraade, hvori Digteren udtaler sig anerkendende om Sven, men nogen Kendsgerning er ikke hentet fra Digtet; Be-nyttelsen af Steins Vers er dog ganske behændig og træffende.

Med Kap. 26 begynder Sagaen om Harald og Knud, og atter her henvises der til Kálfs Digt uden Citat. I Kap. 27 findes et lille (dansk?) Vers om Ufreden i Landet efter Svens Død; dette har været et omløbende Vers, hvortil en Traditionsstump har knyttet sig, og denne er bleven bragt til Island, maaske af Kálfr selv, der sikkert maa have opholdt sig i Danmark, dengang da Verset blev til. Til Knuds Saga i egenlig Forstand hører det ikke. Denne lange Saga er ellers ganske blottet for Vers.

Kommer vi derimod til Erik Egodes Saga (Kap. 70—81), er denne opfyldt af Vers af Markús Skeggjasons Arvekvad (fra 1104 el. 1105) om ham; hele Afsnit af Sagaen er udelukkende byggede over Digtet, nemlig det meste af Kap. 70, en Del — eller maaske det meste og da tildels efter tabte Vers — af 71, Kap. 73, 74 med Und-tagelse af enkelte mindre Stykker (?), 75 Slutn., 76, saa godt som helt, 78 Slutn., 79 Slutn., 80—81 for det meste. Enkelte Bemærkninger er hentede andetsteds fra, f. Eks. Fortællingen om Kejser Alexis og Kong Erik. Kejserens Tilbud til Erik (Guld eller Lege paa Hippodromen) er fuldstændig det samme som det, vi læser i Sagaen om Sigurd Jor-salfar — hvortil der ogsaa henvises — og er rimelig i Traditionen blevet overført paa Erik (næppe omvendt). — Den Maade, hvorpaa Versene her er benyttede, er den selv-

samme som den, der anvendtes i Knud d. Stores Saga, og der kan ingen Tvivl være om, at vi har med den samme Forfatter at gøre. Men hermed er Benyttelsen af Vers — bortset fra Einarr Skulasons lausavísa i Kap. 108 om Sven Grades og Riberulfs Paa-holdenhed —, saavidt ses kan, færdig. Denne Omstændighed maa bero paa, at Forf. ikke kendte nogle Vers om Kong Niels og de følgende Konger. Dog kender vi fra Skáldatal den nævnte Einars Digt om Sven Grade, Haldor Skvaldres om Erik Emun, Torsteins og Arnalds om Valdemar d. Store. Vi kan ikke paavise, at noget af disse — nu tabte — Digte er benyttet i Knytl.

Af alt det foregaaende er det klart, at ikke saa lidt af Knytl. er hentet fra og beror paa skrevne Kilder (Hkr., Jómssv. s.) og Skjaldekvad. Bortset fra Sagaen om Knud d. Hellige, maa det øvrige for en stor Del gaa tilbage til den tredje Hovedkilde: den mundtlige Tradition; dennes Omfang og Væsen vil i det følgende blive nærmere undersøgt.

II.

Før vi gaar videre, vil det være hensigtsmæssigt at se noget nærmere paa Sagaens Tidsregning.

I det hele er det klart, at Forf. gør sig Umage for at tilvejebringe en kronologisk Traad eller System ved at anføre de enkelte Kongers Regeringsaar. Heri slutter Forf. sig atter nøje til Hkr. som Forbillede, hvis Tal undertiden ligefrem er gaaede over i Knytl. i de derfra hentede Stykker. Tidsangivelserne er temmelig ensartede overalt, dog med Undtagelse af Knudssagaen.

Om Harald Blaatand hedder det Kap. 4 fin., at han herskede i 50 Aar foruden de 30, han regerede sammen med sin Fader. Det første Tal stemmer overens med alle danske Kilder; det sidste har jeg ikke kunnet finde andre Steder; derimod findes i enkelte danske Aarbøger, at han herskede 15 Aar sammen med Faderen (f. Eks. SRD. I, 116, II, 434). I SRD. II, 166 ff. hedder det, at Popo diaconus Aar 916 omvendte Danerne og at «Harald rex» da lod sig døbe. Herved kommer man dog ikke til de 30 + 50. I de isl. Annaler finder vi det samme som i Knytl., at Harald herskede i 80 Aar. Dette Tal maa enten bero paa en Misforstaaelse af et dansk Annalværk, eller ogsaa er det fremkommet ved en eller anden Beregning af de islandske Kronologer i det 13. Aarh.

Sven Tveskægs Regeringsaar angives ikke. Derimod hedder det om Knud d. Store Kap. 18 — ligesom i Hkr. —, at han døde 37 Aar gammel; da siges han at have hersket over Danmark i 27 Aar, over England i 24, over Norge i 7 Aar; ogsaa her foreligger der en (gammel) Beregning. Herefter er Knud født 998 og var 10 Aar gammel, da

hans Fader døde (Kap. 8 Beg.); det er saaledes klart, at Sagaens Forf. gaar ud fra den bekendte islandske ¹⁾ Opfattelse af Sven Tveskægs Dødsaar, 1008 (for 1014). Dette urigtige Aarstal maa ogsaa være fremkommet ved Beregning. Sagaen lader nu Knud blive hjemme i 3 Aar (Kap. 8), ligesom ogsaa de isl. Annaler; dette, fordi det stemte med den øvrige isl. Tidsregning, f. Eks. den, at Erik Jarl forlod Norge 1012; men Knud maatte være kommen et Aar før til England. Sven Tveskæg døde jo 1014, og Knud maa i det mindste være født 10 Aar før end Sagaen vil, da han var en Søn af Sven og Gunnhild — hvad der rigtig staar i Kap. 5 —, men i 998 var Sven gift med Sigrid Storraade (jfr. *P. A. Munch* N. F. H. I, 2, 492—93). I Virkeligheden herskede Knud over Danmark i 17 Aar, over England i 19²⁾); hans 7 Aar i Norge regnes naturligvis fra Olafs Flugt 1028 til 1035. Naar Sagaen Kap. 9 siger, at Edelred havde været Konge i 38 Aar, er dette rigtigt, nemlig 978—1016 (eller efter den isl. Beregning — Annalerne — 973—1011). Knud siges selv at være død «Idus Nov.» ɔ: 13. November; rigtigere er «ii. id. Nov.» ɔ: 12. Novbr.; herom kan henvises til *Munch*: N. F. H. I, 2, 839.

I Kap. 21 siges Harald (Harefod) at have regeret i 5 og Hardeknud i 2 Aar, altsaa 1035—40 og 1040—42, hvilket jo er ganske rigtigt. Derimod døde Gunnhild, Knuds Datter, ikke to, men 3 Aar efter Faderens Død (sst.).

Om Sven Estridssön hedder det i Kap. 24—25, at han døde 29 Aar efter Magnus d. Godes Død (Aaret for denne maa sættes til 1047), altsaa 1076. Dette Aarstal, der stemmer med de engelske Kilder, har Prof. *Joh. Steenstrup* forsvaret mod de danske Kilders Angivelse af, at han døde 1074 (Hist. Tidsskr. VI, 4. Bind; herimod har Dr. *S. Larsen* gjort gældende, at de danske Kilders Aarstal var det rigtige, Aarbøger f. nord. Oldkh. 1899, jfr. *Steenstrups* Gensvar, Hist. Tidsskr. VII, 2.). Svens Dødsdag sættes til «3. Kal. Maji» ɔ: 29. April, men dette er ikke rigtigt, da han døde d. 28.; mulig foreligger der dog her en af de sædvanlige Skrivefejl (*iii. f. ii.*) De øvrige Bestemmelser i Kap. 25 er rigtige nok; det er efter det nordiske «Vintertal» ikke urigtigt at sige, at Sven døde 40 Vintre efter Knud, hvis Død sættes til 1035 (ikke 1036, som *Steenstrup* mener); det var om «Vinteren», de døde. — Harald Hén «var Konge i 4 Aar» (Kap. 27), ɔ: 1076—80.

Hvad Knud d. Hellige angaar, hedder det i Kap. 63, at han var Konge «i 7 Aar», og at han døde «et Tusind, otti og syv Vintre efter vor Herre Jesu Kristi Kødpaa-tagelse». [Et Haandskrift har «6» for 7, men dette beror vistnok paa en vilkaarlig Rettelse, da det sidste Tal stemmer med de isl. Annaler.] Det er et Spørgsmaal, hvorvidt dette Tal (eller disse Tal) stammer fra Knytl.'s Forfatter eller fra den særlige Knudssaga (hvorom senere). I ethvert Fald synes det sidste Tal kun at stamme fra Knudssag., da Knytl.

¹⁾ I Ann. Esr. SRD. I, 235 sættes dog Svens Død til 1007.

²⁾ Tallene i Kap. 18 er fremkomne ved at trække 1008 og 1011 fra 1035, en Beregning, der stemmer med Sagaens Angivelser og Opfattelse.

ellers aldrig har den Slags Tal («efter Kristi Fødsel»), men Forf. kan selv have ændret det efter sit System. Vi tør i hvert Fald gaa ud fra, at han i det mindste har antaget det for rigtigt. Tallet 7 stemmer desuden med Frisb., 39, Jöfrask. af Hkr., hvorimod Haandskr. Kringla — maaske ved Fejlskrift — tillægger Knud 8 Aar. — Om Olaf Hunger hedder det, at han var Konge 8 Aar (Kap. 69) $\circ$: 1087 (+ 8 =) — 1095. Det er rigtigt, at han døde i dette Aar, men han har faaet et Aar for lidt, da Knud faar et for meget. Ogsaa dette stemmer med de isl. Annaler. Erik Egode var «8 Vintre» Konge (Kap. 81), $\circ$: 1095—1103, Nikolaus (Niels) «30 Vintre» (Kap. 98 fin.), idet hans Regering regnes fra 1104, thi da først fik man i Danmark Efterretning om Eriks Død.

I Kap. 103 siges Erik Emun at have hersket «i 4 Vintre», altsaa 1034—38; dette genfindes ogsaa i Isl. Annaler. Valdemar d. Store siges i Kap. 104 at have været 8 Aar gammel, da Erik Emun døde; hans Fødsel maa altsaa ansættes til 1130, ligesom i de isl. Annaler. Altsaa maa ogsaa hans Fader Knud Lavards Død sættes til 1130 — dette findes ogsaa i isl. og danske Annaler —; men det var, som bekendt, 7. Januar 1131, at Knud blev dræbt. — Naar det i Kap. 105 hedder, at Ærkebiskop Asser døde ét Aar «efter» Erik Emun, uagtet det straks efter hedder, at han da havde været 34 Vintre Ærkebiskop — og det er sikkert af Kap. 80, at Forf. har haft en rigtig Forestilling om, naar han blev Ærkebiskop —, er det klart, at her maa foreligge en Afskriverfejl: «efter» for «før» (1103 + 34 = 1137). — Erik Lam siges (Kap. 106) at have været Konge «8 Vintre», d. v. s. til 1146; han døde 27. August 1146. — Kap. 119 hedder det, at Valdemar fik Enemagten i Danmark efter Sven Grades Død; «da var der gaaet 9 Vintre fra Erik d. Spages Død og én fra Kong Knuds Drab». Dette skulde altsaa være sket 1155 og Knuds Drab skulde altsaa sættes til 1154, men begge Dele er urigtige og heller ikke stemmende med Isl. Annaler; i disse sættes Knuds Død til 1153 (to Annaler), [1154 én,] 1155 (tre), Sven Grades Død til 1156 (5 Annaler; 1157 én, 1154 én); 1155 og 1156 maa have været den isl. Beregning. Sagaen og Annalerne stemmer med hinanden i at henføre de to Begivenheder til forskellige Aar; det er da meget paafaldende, at de ikke helt, som ellers, stemmer indbyrdes overens; der foreligger vistnok atter her en af disse bekendte Afskriverfejl, IX. for X. Men historisk rigtigt bliver dette dog ikke, da Knud døde 9. Aug. 1157 og Sven Grade faldt 23. Oktober samme Aar. Men Vintertællingen har vistnok foraarsaget, at de to Begivenheder paa Island er bleven fordelte paa to Aar. «Til denne Tid døde Asser Biskop, og Absalon blev viet i hans Sted», hedder det sammesteds. Asser døde 1158. Endelig skal her bemærkes, at det i Kap. 127 (S. 395—96) om Valdemar hedder, at han døde «2. nonas Maji», d. e. 6. Maj (saaledes ogsaa de isl. Obituarialia), da havde han været Enekonge i 26 Aar, d. v. s. altsaa fra 1156; efter dette er han død 1182 (= de isl. Annaler), hvilket netop er det rigtige Aarstal; herved bestyrkes det ovenfor bemærkede om Tallet «9» i Kap. 119. Hans Søn Kristoffer siges at være død 10 Aar

før; de isl. Annaler sætter hans Død til 1173. Aarstallet for Valdemars Død er saaledes rigtigt, derimod ikke Datum. Han døde 12. Maj; hvorledes denne Fejl er at forklare, er usikkert.

Knytl.'s Tidsregning er saaledes i det hele særdeles god og nøjagtig; dens Kilde synes at maatte være et isl. Annalværk; den isl. Annalskrivnings Alder hindrer ikke dette, da Knytl., som vi senere skal se, maa sættes temmelig langt ned i Tiden. Det ældste isl. Annalværk er i hvert Tilfælde ikke yngre end c. 1270. Det er paa den anden Side ikke usandsynligt, at Sagaens Forf. har hentet nogle af sine Angivelser fra danske Kilder (Annaler), men vi er ikke i Stand til at udpege nogen bestemt saadan.

III.

Vi skal herefter gaa over til at behandle de enkelte Sagaer hver for sig, for saa vidt som de ikke i det foregaaende er undersøgte, og søge at paavise de benyttede Kilder i Enkelthederne og derved belyse Forfatterens Arbejdsmaade og Sagaværkets Karakter i det hele.

Harald Gormssøn Blaatands Saga, Kap. 1—4, begynder saaledes: «H. G. blev tagen til Konge efter sin Fader». En saadan Begyndelse er imidlertid enestaaende og ganske usagamæssig; den forudsætter, at der maa være gaaet noget forud, i det mindste noget om Haralds Fader, Gorm (d. gamle). *G. Vigfússon* har (Sturlunga, Prolegomena § 17, lxxxviii. ff.) sikkert paapeget den rette Sammenhæng, idet han antager, at der forud er gaaet Haralds (og Gorms) Forfædres Saga, d. v. s. den mytisk-sagnhistoriske Saga, som plejer at kaldes *Skjöldungasaga*; en saadan Saga var en af Snorres Kilder; han anfører den udtrykkelig i sin Yngl. Saga (Kap. 29). Denne Saga er for største Delen tabt i dens oprindelige Skikkelse, men *Arngrímur Jónsson* d. lærde har haft den og gjort et fortløbende Uddrag af den i sit saakaldte «Supplementum Historiæ Norwegiæ». Dette «Supplementum» er nu udgivet af Dr. *A. Olrik* i Aarbøger for nord. Oldkh. 1894; det gaar netop ned til Gorm. Det er denne Saga, der utvivlsomt har dannet den første Del af Samlingsværket om de danske Konger eller, om man vil, Indledningen til den egentlige Saga om Knytlingerne, o: Efterkommerne af Knud d. fundne. Da nu den er ældre end Hkr., er det klart, at Knytl.'s Forfatter har taget det ældre Værk og uden videre stillet det i Spidsen af sit Samlingsværk — vi vil i det følgende finde en Parallel hertil —; derved opnaaede han atter at faa en ydre Lighed med Hkr., der jo indledes med den sagnhistoriske Ynglingasaga.

Vi skal imidlertid ikke her komme nærmere ind paa Skjöldungasaga; vi kan derom henvise til *A. Olrik's* nævnte Afhandling.

Sagaen om Harald Blaatand beror, som paavist, særlig paa Hkr.'s Olaf Tryggvasons Saga, kun i en meget ringe Grad paa Jómsvikingasaga. — Efter den anførte første Bemærkning hedder det, at Harald blev en stor Konge, kom i Besiddelse af Holsten — dette ifølge en Slutning af Forf. (?), fordi hans Moder stammede derfra — og fik et stort Jarlerige i Venden, hvor han byggede Jomsborg; han gav den en Besætning og denne Love. Omtrent det samme fortælles i Fagrskinna Kap. 50 og af Sven Aggesøn Kap. 4, der har en lang Historie om Palnatokes Svig mod Sven og dennes Bortførelse til Jomsborg; det er aabenbart den fra isl. Kilder kendte og rigtigere fortalte Historie om Sven og Sigvalde Jarl. Iøvrigt kan der henvises til *P. E. Müller's* Bemærkning i hans krit. Bemærkninger i Vidensk. Selsk. Skr., 4. Række, 4. Bd. (hist.-phil. Afd.), S. 63—64. Haralds her omtalte Virksomhed beror vistnok paa en gammel Tradition, der i ham saa Borgens Anlægger, fordi han omdannede den til en dansk Befæstning; jfr. Saxo IX og X (S. 471, 480), samt paa en samtidig Betegnelse af Harald som «Vendernes Drabsmand». Hvad der ellers fortælles i 1. Kap. er for det meste hentet fra Hkr. — Forholdet til Norge og til Kristendommen — og vistnok historisk tilforladeligt. At Harald selv var mødt for at stanse Kejser Otto ved Danevirke, bestyrkes ved Adam af Bremen II, 3. Ogsaa her findes Bemærkningen om Navnet Sven-Otto (Islændernes *Ótta Sveinn*).

Kap. 2 handler om Styrbjørn, Sveakæmpen, der ifg. Sagaen tog Kong Harald til fange og ægtede Tyra, hvorpaa Harald drog til Sverrig med ham, men vendte om før Slaget paa Fyrisletten og drog hjem; Styrbjørn havde brændt sine Skibe og faldt bagefter i Kampen — «nogle flygtede; det kalder Svearne Fyrisfølgelsen» (*Fýriselta*). Hele dette Kapitel ser ud, som var det et Udtog. I Flatøbogen II, 70—73 findes en þáttur af Styrbirni Sviakappa, men denne ligger ikke til Grund for Sagaen, uagtet der er et vist Slægtskab imellem begge Kilder; þáttren nævner saaledes ikke *Fýriselta* og omtaler ikke, at Styrbjørn skulde have fanget Kong Harald, hvad der jo ogsaa er uhistorisk. Saxo fortæller, ogsaa urigtig, at Styrbjørn «ydmygt» bad Kongen om Hjælp; han kender Giftermaalet med Tyra, og ligeledes, at Harald drog afsted med Styrbjørn, men siger, at Harald vendte om ved Halland; dette sidste maa dog være urigtigt, hvad skulde de derop for? Dog er Saxo's Fremstilling utvivlsomt rigtigere end Sagaens, der lader Harald følge Styrbjørn for langt. Utvivlsomt er Fyrislaget historisk og Navnet *Fýriselta* ægte nok. Det er som en Illustration dertil, naar det paa et Par skaanske Runestene (Hällestad, Sjørup) fremhæves om et Par Personer, at «de ikke flygtede ved Upsala» (jfr. *Wimmer*: De danske Runemindesmærker I, 2, 99). Disse Runeindskrifter taler ogsaa for, at ikke Harald, der jo nu var bleven gammel, selv var med, hvorimod en Broder til ham synes at have været Danernes Anfører; denne har den isl. Tradition ganske glemte. — Kap. 3 er hentet fra

Hkr. — Kap. 4 ligeledes fra Hkr. og Jómvs.s.; det handler om Forholdet mellem Harald og Sven og den førstes Død, i det hele ganske kort. Det stemmer i Resultatet med Adam II, 25—26; Sagaen lader Sven blive besejret i den sidste Kamp, hvorimod det er Harald, der ifg. Adam overvindes og flygter bort; saaledes ogsaa Saxo og Helmold I, 15. Grunden til Striden anser *P. E. Müller* (S. 64—65) for rigtigere fremstillet i Sagaen end hos Saxo og Sven Aggesön. Sagaen nævner Isefjord som det Sted, hvor Slaget stod; hverken Adam, Encom. Emmæ eller Helmold nævner Stedet (Saxo: Helgenæs). Sagaen omtaler ikke, at Harald flygtede til Jomsborg, hvad der staar i de øvrige nævnte Kilder. «Først af Danekonger blev han begravet i viet Jord». Adam-Saxo siger, at han begravedes ved Roskilde Kirke, «som han selv havde opført». Sagaen ytrer om Dødsmaaden ganske kort og nøgternt — «han blev skudt med en Pil ihjæl»; naar man sammenholder dette med Jómvs.s., hvorfra Beretningen er hentet, ser man bedst Forf.'s korte kritiske Brug af sine Kilder.

Ser vi nu tilbage paa denne Fremstilling af Haralds Saga, er dens kortfattede og nøgterne Karakter umiskendelig; den er godt sammenstillet efter de Kilder, der laa for; de af disse, der var mindre historiske, er saa at sige lagte til Siden; de andre sammendrages saaledes, at saa at sige kun Resultaterne anføres. Det er de vigtigste Begivenheder i Haralds Liv, som den islandske Tradition kendte dem, der fortælleres uden Omsvøb, uden Udmalinger, uden Indblanding af mirakuløse Tildragelser. Noget særlig imponerende eller tydeligt Billede af Harald faar vi dog ikke; ganske kort betegnes han som «en mægtig Høyding og en stor Kriger».

Sven Tveskægs Saga, Kap. 5—7, er saa at sige helt og holdent hentet fra Hkr. (jfr. ovf.). Den begynder med Bemærkningen om, at Sven blev Konge efter sin Fader, hvorefter Jomsvikingeslaget — som jo i alle isl. Kilder henføres til Svens Tid — ganske kort, o: resultatvis, omtales; saa nævnes Svens Giftermaal med Gunnhild og deres to Sønner, Knud og Harald; her er Sagaen rigtig underrettet, i Modsætning til Saxo og Adam, der lader Knud være en Søn af Sigrid Storraade. Herpaa følger Uddrag af Hkr. om Forholdet til Olaf og om Svolderslaget. Dernæst hedder det i Kap. 6, i Almindelighed, at Sven «var en stor Kriger og en meget mægtig Konge, der hærjede baade i Østerleden og i Saksland». Dette er vistnok hentet fra tabte Skjaldekvad (af Ottar eller Torleif Jarls-skjald), men de her antydede Krigstog maa vel henføres til Tiden før Sven blev Konge. Atter kommer et Uddrag af Hkr. om Englandstogene o. s. v. Den i England udbredte Legende om Svens Død (se f. Eks. William af Malm. II, 10) er bibeholdt tilligemed Henvisningen til «engelske Mænds Udsagn»; Bemærkningen om, at Sven kaldtes «Anglernes Fjende» stammer vel ogsaa fra en engelsk Kilde, hvis den ikke er tagen fra et Digt. I Kap. 7 handles om Tinglid og dets Medlemmer, der efter Svens Død bevarede de Danskes

Overherredømme. Det er Torkil den Høje og hans Mænd, der menes; jfr. Enc. Emmæ II, 1, 3. Dog var det ikke lutter Šejre, de havde at opvise, idet f. Eks. Torkils Broder Heming faldt, og andre maatte flygte til Danmark for der at hente Hjælp; det er dette, hvortil der hentydes i Kap. 8 (*þá sendu þeir orð til Danmerkr* o. s. v.). Det nævnte Tinglid er af Sagaens Forf. vistnok anteciperet, idet det først under Knud egentlig blev stiftet.

Svens Historie er i det hele særdeles kortfattet og ligner ganske Harald Blaatands. Der er i Virkeligheden kun de 3 Hovedbegivenheder i hans Liv fortalte: Kamp med Faderen og Tronbestigelse, Erhvervelse af $\frac{1}{3}$ af Norge (Svolderslaget), Erobring af England — alt fortalt kort og resultatvis, i den stærkeste Modsætning til de udførlige Beskrivelser i de andre Kilder, f. Eks. af Slaget ved Svolder. Bortset fra den korte Bemærkning om Jomsvikingslaget — der i og for sig er rigtig nok — er det rigtigt, hvad der fortælles, og det tager sig fordelagtigt ud ved Siden af Saxos Fremstilling, der, tiltrods for den udtværede Stils Vidtløftighed, er forbavsende tarvelig og uefterrettelig.

Knud d. Stores Saga, Kap. 8—20, er, som foran bemærket, for en stor Del skreven efter Digte, foruden at Hkr. jo er benyttet. Det meddeles, at Knud blev Konge i Danmark efter sin Fader, 10 Aar gammel (se herom ovf.), «thi hans Broder Harald var død». Dette er, som bekendt, urigtigt, da Harald netop styrede Danmark og først døde 1018. Hvorledes denne Fejl er opstaaet, er ikke let at sige; rimeligst foreligger der en Fejlslutning, der hænger sammen med den urigtige Tidsregning m. H. t. Svens Død og den følgende Tid. Det er en lignende Fejl som naar Sven Aggesøn lader (Kap. 5) baade Harald (Harefod) og Hardeknud være døde før Faderen og lader Sven Estridssøn umiddelbart følge paa Knud. Da Sven Tveskæg døde, var Knud faktisk i England — Sagaen gaar naturligvis ud fra, at han var hjemme —, men rejste kort efter hjem (Adam II, 50, Enc. E. II Beg.) for der at samle Tropper; saa sejlede han til England (1015) og begyndte sin Erobring af Landet; Edelred var kort efter Svens Død bleven kaldt tilbage og blev støttet af Olaf d. Hellige (jfr. Kap. 7), der dog kort efter drog til Norge (1015). Fremstillingen i Kap. 8 er nu urigtig¹⁾, men fra og med Beretningen om Budskabet til Erik Jarl i Norge og Knuds Tog til England, staar vi paa historisk Grund. Herefter begynder straks den udstrakte Brug af Skjaldekvad af Ottar og Hallvarðr. Blandt Knuds Mænd regnes Ulf Jarl, «som da var gift med Estrid», hvilket vistnok er rigtigt; jfr. *P. A. Munch* 1, 2, 477—78; i alt Fald kan hun ikke være bleven gift med Ulf ret meget senere. Adam fortæller (II, 52) ganske urigtig, at hun først blev gift med Hertug Rikard af Normandiet og saa med Ulf; det modsatte var Tilfældet; man erindre, at det er Estrids egen Søn, som var Adams

¹⁾ Den støtter sig til og er rimeligvis hentet fra Jómsvíkgs. (AM. 291), hvor det samme fortælles noget vidtløftigere.

Hjemmelsmand for saa meget. At Torkil d. Høje nu var med Knud er rigtigt; se Enc. E. II, 3; derimod urigtigt, naar Heming siges at have været med, thi han var falden.

Nu fortælles, at Knud kom til *Fljót* (Plur.) i Northumberland, hvor han hærjede og brændte og havde den første regulære Kamp ved *Lindisey*, erobrede *Helmingaborg* (saaledes og ikke *Hem-* skal der læses) vest for *Úsa* og kæmpede ved *Tesa* — alt efter Skjaldenes Kvad. *Steenstrup* synes at antage (Norm. III, 277), at nogle af disse Kampe tilhører Tiden før Knuds Afrejse til Danmark; det er muligt, at saa er, og at Sagaens Forf. har misforstaaet Digtene; til alt Uheld kan vi ikke kontrollere Sagen nærmere. I den anførte Fremstilling er *Fljót* vistnok Humberens brede Munding, *Úsa* og *Tesa* er Ouse og Tees, og *Lindisey* er Lindsay, hvor Knud iøvrigt havde mange Venner. «Siden begav Knud sig længere sydpaa i Landet og underkastede sig det, hvor han kom». Hermed slutter Kap. 8. Beretningen om Knuds Krigsfærd fortsættes i Kapp. 10, 12—15. Ogsaa her er Skjaldedigte Hovedkilden. Hvorvidt alle de her fortalte Enkeltheder er rigtige, kan ikke bestemt siges; i Hovedsagen er Beretningen utvivlsomt korrekt. De engelske Kilder indeholder noget tilsvarende, men er ikke ganske paalidelige; saaledes lader den angelsaksiske Krønike Knud lande i Sandwich, men ved intet om hans Rejse til Danmark og Tilbagekomst derfra; den lader Knud drage til og opholde sig i Wessex (Dorset, Wilt, Somersset), og dette antydes i Sagaen. Enc. E. lader ogsaa Knud lande i Sandwich og straks kæmpe ved *Scorstán*, hvilket er urigtigt — og dog er der her Tale om en samtidig Forfatter. Det nævnte Slag sætter de angels. Kilder til 25. Juni 1016, og dertil svarer Sagaens Fremstilling; Slaget beskrives her nøje som meget haardt omtrent som hos William af Malm. II, 10, men Sagaen lader Knud sejre, hvorimod Krøniken lader Hærene skilles ad med uafgjort Sag, men taler om meget Mandefald paa begge Sider ganske som Sagaen. Kampene ved *Brandfurða* og *Assatún* bekræftes af Krøniken og Will. af Malm. (*Brentford* og *Asandun* eller *Eseton*)¹⁾, hvorimod «Slaget indenfor *Norðvik*» (*Ottar*) ikke findes omtalt i de angels. Kilder. Herefter fortælles der meget vidtløftig om Knuds bekendte Belejring af London; denne skete — ifølge den angels. Krønike og Enc. E. — før de sidstanførte Slag. Grunden til denne Fejl i Sagaen er, at Forf. nu ogsaa benytter *Tords* Digt om *Olaf d. Hellige*, men deraf kunde han ikke se den rigtige Rækkefølge. Resultatet, at Knud ikke fik erobret Londons Borg, er rigtig anført. — Naar det i Kap. 15 om *Erik Jarl* fortælles, at han kæmpede med *Ulfkel Snilling* paa *Hringmarahede* — efter Vers —, er dette i fuld Overensstemmelse med Enc. E. II, 7.

Kap. 9 fortæller om *Edelreds Død* «den samme Sommer eller Høst, som Knud kom». Her foreligger der en Fejl, da *Edelred* døde 23. April 1016, men Knud kom omkring den 1. Sept. 1015, mulig er «Sommer» Fejl for «Vinter». Naar det derpaa vistnok

¹⁾ *Esesdune* Henr. Hunt. Mon. Br. 756.

efter Jomsvkgs. fin., hedder, at hans Enke Emma straks vilde rejse afsted til sine Brødre i Normandiet — hvortil hendes Slægtregister efter Hkr. tilføjes —, men hun blev indhentet af Knuds Mænd, der førte hende til Knud, som saa ægtede hende, er dette for saa vidt ikke rigtigt, som Emma allerede var kommen hjem til Normandiet og hun først blev gift med Knud 1017, altsaa efter de Begivenheder, der fortælles i det følgende. Ganske vist siger Sagaen ikke udtrykkelig, at Brylluppet holdtes umiddelbart efter, men det er dog vistnok Mening. I denne Sammenhæng er det morsomt at se, at f. Eks. den angels. Krønike siger, at Emma hed saaledes paa Fransk, men «Ælfgifa» paa Engelsk; hun er altsaa sammenblandet med Knuds Frille, Álfifa i de isl. Kilder. Forf. til Enc. E. gaar saa vidt i sin bevidste Usandfærdighed, at han lader Emma være en ugift Mø, da Knud bejlede til hende. Til Kap. 9 slutter sig Begyndelsen af Kap. 10, hvor det efter Hkr. siges, at Edelreds og Emmas 4 Sønner, der nævnes ved Navn, blev tagne til Konger. Egenlig var det dog kun Edmund, der blev Konge.

Kap. 11 handler om Ulf Jarl og hans Forhold til Jarlen Godvin, samt dennes Familje og Ulfs Efterkommere; det beror paa en gammel Tradition af en legendarisk-uhistorisk Art. Svogerskabsforbindelserne er rigtige nok, og Beskrivelsen af Godvin stemmer med Vita Edvardi (*Steenstrup*: Norm. III, 319).

Kap. 16—17 er for det meste hentede fra Hkr. Der fortælles her først om Forliget mellem Knud og Edmund og dennes kort efter paafølgende Død, bevirket ved Edric Streón (*Heiðrekr strjóna*). Om denne hedder det i Sagaen: «Kongen (Edmund) trode ham som sig selv»; jfr. hermed Enc. E. II, 8: «til hans Ord laante Eadmund Øre i alle Sager». Naar det hedder, at Edrik «tog Penge af Knud» for at svige Edmund, mener *P. E. Müller* (S. 111), at dette er et Sagn, der har udviklet sig i Norge, i Tilslutning til Beretningen om de mange Bestikkelser, Knud dér anvendte mod Olaf d. Hellige. Dette er vistnok meget rimeligt.

Fremstillingen af Forliget er iøvrigt rigtig; Knud og Edmund delte Riget i to Halvdele; jfr. angels. Krønike og Enc. E. II, 13, der, som Sagaen, ogsaa omtaler Udveksling af Gidsler. Knud, hedder det saa, fordrev Edelreds Sønner, der flygtede til Udlandet — efter Hkr. med Sigvats Vers —, hvilket er historisk. Knud viste overhovedet ingen Skaansel mod Edelreds Efterkommere. Derpaa anføres Knuds Børn, deriblandt hans Frillesøn med Alfifa, Sven; Alfifa siges at have været en Datter af *Alfrun* Jarl, Hkr.'s *Alfrim*; dette Navn er vistnok opstaaet ved Fejllæsning af *Alfhelm* (Alfifas Moder hed *Wulfrun*; *P. A. Munch* har udtalt, *N. F. H.* I, 2, 814, at det isl. Navn var en Sammenstøbning af Forældrenes Navne, hvilket dog næppe er Tilfældet, da Hkr.'s Navneform sikkert var *Alfrim*). Hvad der Kap. 17 er hentet fra Hkr., er historisk. Hakon Jarl siges her at være druknet Aaret («en Vinter») før Stiklestadslaget (= *Isl. Annaler*), medens den angels. Krønike henfører Begivenheden til samme Aar (1030); dette beror sikkert paa Vintertællingen. — Naar

det dernæst hedder, at Knud havde Herredømmet over en stor Del af Skotland, over hvilken han satte sin Søn Harald, er dette rigtigt (jfr. Will. af Malm. II 11, Enc. E. II, 19, Angels. Kr. ved 1031 og Steenstrup: Norm. III, 395—96) og vistnok hentet fra Skjaldekvad (jfr. Sigvats Vers i Hkr. II, V. 87). Slutningen af Kap. 17 handler om Knuds Romarejse, aabenbart efter en Kilde, der er nærbeslægtet med Fagrsk. Kap. 117, hvor ogsaa det samme Halvvers af Sigvats Knudsdræpe anføres. Rejsen skildres vistnok rigtig i Hovedsagen, men Tidspunktet for den — efter 1030 — er urigtigt. I Virkeligheden foretoges den 1027. Fejlen er imidlertid sikkert ikke Sagaens, thi omtrent i alle udenlandske Kilder (undt. den tourske Krønike) sættes Rejsen til 1031; endogsaa Enc. E. synes at henhøre den til saa sen en Tid (II, 20), ligeledes Adam (II, 63). Hvorledes denne Fejl er opstaaet, er i denne Forbindelse ligegyldigt, men det synes klart, at Knytl.'s Forf. eller den isl. Tradition er afhængig af en udenlandsk Kilde.

I Kap. 18 fortælles om Knuds Død efter Hkr.; her tilføjes kun den Bemærkning, at Knud døde af *gulusótt*; hvorfra den er hentet, vides ikke.

Kap. 19—20 indeholder en Beskrivelse af Knud, hvor der særlig dvæles ved hans Gavmildhed, dels i Tilslutning til Traditionen (*þat er sannliga sagt*), dels efter Torarins Vers og Anekdoten om ham og Knud, der er meget nærbeslægtet med Hkr., Ól. Helg. Kap. 172, og hvorpaa den maaske tildels beror; en Del er Forf.'s egne Betragtninger. Knuds Ydre beskrives sikkert efter en gammel Tradition. Naar det hedder, at han ikke var *stórvitr*, kan dette ikke modbevises ved at henvise til hans mange og store Handlinger; det nægtes nemlig ikke, at Knud var *vittr*, men *stórvitr* betegner en Mand med en genial Evne til at forstaa Tidens hele Udvikling og forudberegne, hvad der skal komme, og den Evne synes Knud ikke at have besiddet; jfr. *P. E. Müller*, S. 126.

Sagaen om Knud d. Store er langt righoldigere og udførligere end den om Harald og Sven. Vi faar tillige et virkeligt Billede af Manden, og vi kan ikke underkende dets Rigtighed i alt væsentligt. Ved Siden af de store Egenskaber havde Knuds Karakter i Virkeligheden sine Skyggesider. Forf. har været i Stand til at skrive en sammenhængende, skønt noget kortfattet Biografi af Knud; det er væsentlig de isl. Skjalde, der kendte Knud personlig, som i deres Kvad har givet gode Bidrag til Karakteristikken af Kongen.

Efter den Maade, hvorpaa Sagaen er sammensat efter Skjaldedigte, Hkr. og enkelte Traditionsstumper, er der ingen Grund til at antage, at der har foreligget Forf. en ældre udførlig Saga om Knud. At en saadan virkelig har eksisteret, maa vi dog bestemt antage, da Snorre anfører en saadan (III, 39: *Svá sem ritat er í sögu Knúts ins gamla*) i Anledning af Fortællingen om Ulf Jarls Drab, hvilket Knytl. slet ikke nævner. Derfor kan denne Saga indirekte ligge til Grund for noget i Knytl.; jeg antager saaledes, at Stykket om Romarejsen beror paa den, netop fordi det stemmer saa godt med Fagrsk., der vistnok har udskrevet selve den gamle Saga.

Kap. 21 handler ganske kort om Knuds Sønner, alt efter Hkr.; kun Bemærkningen om Sven Ulfssøns Tilnavn *Magnus* er hentet andetsteds fra. Slægtregistret i Slutningen er rigtigt, men naar det antydes, at Edvard «da», o: kort efter Knuds Død, kom til England, er det næppe rigtigt, da han ifølge den angels. Krønike først kom der 1041; jfr. Enc. E. III, 14 og Will. af Malm. II, 12, der lader ham komme til England efter Harald Harefods Død.

Sven Estridssøns Saga bestaar af Kap. 22—25. Heraf er Kap. 22 for det meste hentet fra Hkr. og Skjaldevers; det handler særlig om Kampene mellem Magnus d. Gode og Sven. Sven siges at være bleven tagen til Konge kort efter at han var bleven Magnus' Jarl (1042). Vaaren efter drog Magnus til Danmark, angreb Jomsborg og brændte Borgen. Om Efteraaret stod Lyrskovslaget, der omtales ganske kort. Naar det her hedder, at det stod «kort nord for Hedeby paa Lyrskovshede (jfr. Adams «in campestribus Heidibæ» II, 75) ved Skodborgaa», er denne Tilføjelse, der jo stammer fra Snorre, urigtig. Fejlen hidrører vistnok oprindeligt fra Arnórs Vers, der paa Grund af Ukendskab til Stedet har misforstaaet Udtryk, som f. Eks. at Slaget stod «syd for Skodborgaa», som da skulde opfattes som «paa den sydlige Bred» af Aaen. Jfr. *P. A. Munch*, N. F. H. II, 23—25. Forf. anfører en afvigende («nogle Mænds») Beretning om, at Sven skal have deltaget i Slaget paa Magnus' Side, hvilket dog vistnok er uhistorisk; i Ágrip kæmper han paa Vendernes Side; Saxo lader Magnus have Kamp med Sven i Jylland før Venderslaget¹). Et Vers af Torleik fagre synes at antyde noget saadant, men vi savner Midler til at bedømme Sagen. Forf.'s Varsomhed er i alt Fald al Agtelse værd.

Angaaende «Kampen ved Erri, o: a Re», se ovf.; muligt er det, at Sven dengang kæmpede mod Magnus (N. F. H. II, 20). Alt det følgende er hentet fra Hkr. og Skjaldedigte og er sikkert historisk. Hvad Magnus' Død og Dødssted angaar, er der, som bekendt, forskellige Beretninger derom. Her kaldes han «sotdød» ligesom i Hkr. Denne Beretning, der staar i Strid med Saxos og f. Eks. den, der findes Adam III, 11, SRD. I, 17 (Brev. hist. reg. Dan.) jfr. N. F. H. II, 155, hvor han dør «in navibus», er, skøndt det kan synes underligt nok, opstaaet ved en Fejltagelse og Sammenblanding. I Hkr. hedder det, at han døde ved *Súðapörp*, o: *Suddapörp* (Søderup vest for Aabenraa); men det var Sven selv, der døde her (jfr. Knytl. Kap. 25); da nu Sven ogsaa kaldtes Magnus (jfr. Knytl. Kap. 21, se ovf.), har denne Navneidentitet bevirket Forveksling. Af de isl. Kilder er det Ágrip alene, der rigtig siger, at Magnus døde ved Sælland. Iøvrigt er Sagaen her, som sædvanlig, kortfattet og nøgtern. I Kapitlets Slutning omtales Svens Ufred med Kong Stenkil,

¹) Adam II, 74 fremstiller Forholdet mellem Magnus og Hardeknud, mellem Magnus og Sven noget anderledes og sikkert mindre rigtigt; Svens Beretninger til Adam om sig selv var næppe i et og alt i fuld Overensstemmelse med det faktiske; jfr. *P. A. Munch* N. F. H. II, 14.

der skal have ført en Hær mod Sven; herom anføres et Vers af Torleik, men som dog maaske er et senere Tillæg (se ovf.).

I Kap. 23 findes Slægtregistre og en Opregning af Svens 14 Sønner (Will. Malm. nævner ogsaa 14; jfr. ellers Danske Helgeners Levned, S. 38, Anm. 2). Først nævnes «Knud, som døde paa en Romarejse»; det er sikkert den samme som Scholiet 73 til Adam nævner Magnus. Af de øvrige 13 nævner Saxo de 11; han kender ikke Sigurd, «der faldt i Venden», eller Torgils, «der drog til Garderige og blev Konge der». Der er næppe Grund til at betvivle disse Oplysninger. Den sidste, Ulf, siges ogsaa at være bleven kaldt *Ubbe*; kun under dette Navn kender Saxo ham. Saa følger en kort Beskrivelse af Kong Sven som en af de mest udmærkede og venuesæleste Konger i Danmark; hertil slutter sig Beskrivelsen af hans Ydre og Optræden i Kap. 25. Alt dette godkendes af Historien. Hans Folkegunst ses bedst deraf, hvor hurtig Danerne sluttede sig til ham og hvor fast de hang ved ham trods alle hans Nederlag og Uheld i Krigene med Magnus og især med Harald. Saxo dvæler mest ved Svens erotiske Lidenskab og Ukyskhed, hvilket her som ellers beror paa den snæversynede Gejstliges Opfattelse; men Saxo dvæler ogsaa ved Forholdet til Biskop Vilhelm, som Sagaen ikke kender. Skønt Sagaens Ord er faa og ikke kan maale sig med Saxos latinske Ordflom, giver den dog et godt Korrektiv til hans Fremstilling. Sagaens Billede af Kongen bliver ikke ringere ved den — fingerede — Tale, den lader Sven holde kort før hans Død i Kap. 24, hvor han takker Danerne for deres Kærlighed og Lydighed. Han bad dem vælge en Konge, medens han endnu levede. Dette var jo ellers noget uhørt; alligevel opfyldte man hans Bøn. Det er første Gang vi møder en Tale af en Konge og en dertil sig sluttende Fremstilling. Stilen har her en noget anden Farve end sædvanlig; jeg formoder, at denne Episode ikke stammer fra Forf. selv, men fra den særskilte Knudssaga (hvorom nedenfor), da det er Knud, Sven vil faa valgt, og denne roses temmelig stærkt; navnlig Udtrykket: «han er nu prøvet som Hærstyrer» i Forbindelse med Henvisningen til Kalf Mánasons Digt om Knuds Kampe i det følgende Kapitel forekommer mig afgørende. I nævnte Kapitel fortælles ogsaa efter samme Digt, at Svens Lig førtes til Ringsted «for, føjer et Par Hdskr. til, at begraves der»¹⁾. Dette er Begyndelsen af Knudssagaen, som Forf. har faaet vel sammenarbejdet med sin Fremstilling af Sagaen om Sven [og Harald Hén]. I Kap. 25 gentages næsten ordret Angivelsen af Svens Regeringsaar, der allerede stod i Begyndelsen af Kap. 24; ogsaa dette viser, at en anden Kilde her er indarbejdet i Sagaen. Resten af Kapitlet med Steins Vers af Nisaa-kvadet hidrører fra Forf. selv.

¹⁾ Dette er nu urigtigt, da Sven ifg. andre gamle Kilder som Saxo blev begravet i Roskilde; men hvad Kalf meddelte, var sikkert rigtigt.

Harald Héns Saga er ganske kort og egentlig ikke andet end Kap. 27 (med det lille ægte Vers om Uroen i Danmark efter Svens Død), der utvivlsomt er indsat af Forf. selv; det indeholder en vistnok træffende Karakteristik af Harald, samt Angivelse af hans Tilnavn og Regeringsaar. Valget af ham siges i Kap. 26 at være foretaget i Viborg, af Saxo og Sv. Aggesøn ved Isefjorden (Isøre); jfr. Hist. Tidsskr. VII. R., 2. B. 179. Saa sikkert er det nu imidlertid ikke, at Sven og Saxo har Ret. Jfr. dog *P. E. Müller*, S. 142, der drøfter hele den gamle danske Tronfølge.

Det nævnte Kap., 26, er meget udførligt og handler om Valget og den Strid, der var mellem Harald og Knud, væsentlig i Overensstemmelse med Saxo; men dette Kap. hører sikkert til den egentlige Saga om Knud d. Hellige; denne gaar for det første til Kap. 60, men dernæst hører ogsaa hertil Kap. 61—62 — om to af Knuds Modstanderes pinefulde Død —, 63 — om Knuds Begravelse —, 64 — om Torgunnasønerne —; dette sidste danner tillige Overgangen til Olaf Hungers Saga (Kap. 65); fremdeles Kap. 66 — om Knuds Hellighed —, 67—68 — om Torgunnasønerne i Fængslet og Knuds Jærtegn —, 72 — Knuds Jærtegn —, og endelig 77 — Optagelsen af hans Relikvier. Dette Kap. ender saaledes («... i al Evighed, uden Ende, Amen»), at det er utvivlsomt, at det er Slutningen paa en hel Saga, nemlig Knuds Helgensaga; men vi ser tillige, hvor mekanisk Sagaen er optaget uden Ændring af en saadan Afslutning, man dog ikke ventede midt inde i et Saga-Hele. Sagaen om Knud vil vi foreløbig opsætte at behandle.

Olaf Hungers Saga, Kap. 69 jfr. 65, ligner meget Harald Héns; Begyndelsen, hans Giftermaal, er hentet fra Hkr. Resten er en fyndig Beskrivelse af ham og hans Karakter, som vistnok støtter sig til den almindelige Tradition og gængse Mening, og stemmer i Grundtrækkene med Saxos gentagelsesrige Fremstilling.

Erik Egodes Saga, Kap. 70—81 med Fradrag af de fra Knudssagaen hentede Kapitler (se ovf.), er, som foran paavist, for en stor Del sammensat efter Markus' Drape. Den begynder med den Bemærkning, at Erik havde været Jarl i *Sjölönd*, saaledes som Knud havde ordnet det; jfr. Kap. 30, hvor der staar rigtig: *Själöndum* (i Kap. 70 urigtig *Sjöländi* Sing.); hermed menes ikke Sælland, men Øerne syd for Sælland—Fyn. Der er ingen Grund til at betvivle Rigtigheden heraf. Naar Saxo siger, at Erik var landflygtig under Olafs Regering, er dette sikkert overdrevet og har vistnok tildels sin Rod i hans idelige Hærtog til Østerleden og Ophold dér, som ogsaa Markus omtaler (Resten af Kapitlet). Saxos Had til Olaf Hunger førte ham til saadanne Overdrivelser. Jfr. *P. E. Müller*, S. 174. Nu blev Erik Konge (Kap. 71), og der fortælles, hvorledes han opretholdt Lov og Ret, genrejste god Orden og Skik i Landet, hvilke gode Egenskaber han besad o. s. v. — alt dette efter Traditionen og Markus' Vers. Det smukke Billede er sikkert rigtigt og

stemmende med andre Kilder, saa vidt det naar; den af Saxo strængt bedømte Usædelighed kunde en isl. Sagafortf. ikke falde paa at revse eller opfatte som noget egentlig omtaleværdt; heller ikke Eriks stærke Lidenskabelighed kender Forf. Beskrivelsen fortsættes i Kap. 73 efter Markus' Vers. I Kap. 74 fortælles om Eriks (første) Romarejse og om Oprettelsen af Ærkebispesædet i Lund — ifølge Pave «Paschalis'» Tilladelse. Her har Sagaen begaaet et Par Fejl. Saxo omtaler to Rejser til Rom, og disse antages i Almindelighed at være historiske, skønt der i og for sig er noget urimeligt i, at Erik skulde have foretaget sig to Gange en saa besværlig Rejse med et saa kort Mellemlum, som der maa forudsættes. Nu er det sikkert, at Erik ogsaa rejste fra Rom til Bari (*Bár*) og atter derfra til Rom; det er et Spørgsmaal, om det ikke er denne Ankomst til Rom, der har afstedkommet den Tradition, at Erik skulde være kommen to Gange til Rom fra Danmark; jfr. *P. E. Müller*, S. 188¹). En Unøjagtighed er det i hvert Fald, naar det hedder, at det var Pave Paschalis, Erik traf i Bari, thi det var Urban II (1098), men det var Paschalis (1099—1118), der gav den endelige Tilladelse til Ærkebispesædets Oprettelse. Beretningen om det af Erik stiftede *spital* bekræftes ved Knud Lavards passio. I Forbindelse hermed staar det, naar det i Kap. 80 hedder, at til Ærkebisp blev Asser «ved Eriks Forsorg og alles Samtykke» valgt; uagtet dette skete efter Eriks Bortrejse, er intet rimeligere end at Erik i Forvejen havde udset, hvem der skulde være den første Ærkebiskop. Jfr. Kap. 83 og *H. Olrik*: Knud Lavard, S. 36.

I Kap. 75—76 behandles Eriks Vendertog hovedsagelig efter Markus' Digt; de sættes i Sagaen efter Romarejsen, vistnok i Henhold til samme Kilde. Kap. 75 begynder med at omtale Kejser Henrik (IV; 1056—1106) og hans Forhold til Erik, hvorledes han underkastede sig det danske Rige i Venden, og satte til at styre det en Mand, af Navn Bjørn, hvem han gav «sin Søster Bothild til Ægte»; om hendes Herkomst hedder det iøvrigt, at hun var Kejserens Halvsøster (fælles Moder), men at hendes Fader var en dansk Stormand, der nærmere angives. Erik fælder Bjørn (Kap. 76), tager Bothild til Fange og gør hende til sin Frille og faar med hende Sønnen Knud²), hvorpaa hun sendes bort og til Kejseren (Kap. 78). Her er det, Forf. har begaaet en af de sværeste og mindst forstaaelige Fejltagelser. Uagtet Sagaen anfører Navnet paa Bothilds Fader rigtig (i Overensstemmelse med Saxo), og uagtet han lader hende rigtig være Moder til Knud, er alt, hvad der fortælles om hendes Slægtskab med Kejseren, Giftermaal med Bjørn og Bortsendelse, fuldstændig uhistorisk; Bothild var jo Eriks lovmæssige Hustru og Danmarks Dronning lige til sin Død paa Pilgrimsrejsen til det hellige Land; at Sagaen ikke kan lade hende ledsage Erik, er en Selvfølge. Hvorledes denne Fejltagelse er opstaaet, er ikke godt at vide. Som det tidligere er blevet udtalt, maa man snarest formode, at der foreligger en

¹) Passio taler om, at Erik 3 Gange kom til Rom.

²) Naar denne siges at være opkaldt efter Knud den Hellige, stemmer det med Robert af Ely.

Sammenblanding med en af Eriks mange Friller. Jfr. *H. Orlrik*: Knud Lavard, S. 26—29. Men Fejltagelsen er saa meget mærkeligere, som Sagaen om Erik ellers er saa rigtig og nøgtern. Senere siges Kejseren og Erik at være blevne forsonede med hinanden «efter de fleste Mænds Udsagn» (Kap. 79); det er Traditionen, der her hentydes til. I den sidste Del af Kap. 78 nævnes Eriks to Sønner: Erik og Harald Kesja, samt en Datter, der ægtede Hakon d. Norske; deres Søn var Erik Lam. Alt dette er rigtigt. I Kapitlets Slutning omtales Eriks indenlandske Virksomhed, Opførelsen af 5 Stenkirker o. s. v., efter Markus. I det følgende Kapitel (79) meddeles Eriks Beslutning om Pilgrimsrejsen og Bestemmelsen angaaende Rigsførelsen; han bestemte Sønnen Harald til Rigsforstander — saaledes ogsaa Saxo — og erkendte Nikolaus for sin retmæssige Efterfølger. Dette sidste er maaske ikke historisk; jfr. *P. E. Müller's* Bemærkninger, S. 149—50. Hvorvidt Sønnen Erik virkelig var med paa Toget, som Sagaen vil, er tvivlsomt; Saxo siger, at han var hjemme. Naar Sagaen siger, at Kejseren sendte Erik *herlið mikit*, er dette vistnok kun en Misforstaaelse af Markus' *lámenn snjalla, búna til hervígs*, o: modige Vejvisere, fuldt rustede (til Kamp); at dette er rigtigt, er utvivlsomt sikkert. Erik siges derefter (Kap. 81) at være kommen til Miklagaard — hans Rejserute angives ikke —, hvor han traf Kejser Alexios, der viste ham stor Hæder og Ære; Kejseren gør ham (se ovf.) de samme to Tilbud at vælge imellem som Sigurd Jorsalfar, men her foreligger vistnok kun en Overførelse. Ogsaa Saxo taler om den store Hæder, Erik opnaaede hos Kejseren, men heller ikke hans Beretning er mere historisk.

I det hele kan der siges noget lignende om Eriks Saga som om den om Knud d. Store. Begge beror de for en stor Del paa Digte, og ogsaa i Eriks saga findes der en virkelig Skildring af Eriks Person og Egenskaber, der er historisk paalidelig; den har én Plet, Beretningen om Bothilds tyske Herkomst og Forhold til Erik.

Kap. 82 om Harald Kesja og hans Efterkommene er, saavidt de dernævnte Personer ellers kendes, historisk. Kilden er her en gammel genealogisk Viden og Optegnelser.

Nikulás Saga begynder med Kap. 83; her fortælles, som sædvanlig, at han, som den eneste Efterlevende af Svenssønnerne, blev Konge; hans Giftermaal omtales. Ærkebispevalget nævnes, og Harald Kesjas Forhold til Kongen omtales; han siges, i Modsetning til Erik (Erikssøn), at have været Kongen kær. I ethvert Tilfælde stod han paa Nielses Side i dennes senere Aar mod Erik.

Kap. 84—88 og 90—92 udgør egentlig en Særsaga for sig om Knud Lavard, der for det første i Stil bestemt adskiller sig fra alt det øvrige; der er her en Mængde Samtaler, der findes her en detaljeret Vidtløftighed, Tonen er meget legendeagtig. Dertil er den, som vi snart skal se, meget uhistorisk. Jeg nærer ingen Tvivl om, at der her foreligger en ældre Saga eller Þátr, forfattet af en ukritisk Gejstlig som et Sidestykke til de mange andre Helgensagaer og Legender; men Knytl.'s Forf. har optaget den

og ikke haft Midler til at underkaste den en historisk Kritik (jfr. Sagaen om Knud d. Hellige). Det er muligt, at hvad der i Kap. 75 fortælles om Bothild, netop hidrører fra denne þátr, og hertil slutter sig atter første Del af Kap. 78 (Knuds Fødsel og Bothilds Bortsendelse), samt en Del af 79 med den stærke Fremhævelse af Knud og det Hertugdømme, Faderen gav ham, men som Knud endnu var altfor ung til at kunne modtage. Det var da ogsaa først langt senere, at Knud blev Hertug (jfr. *Helmold* I, 49; *P. E. Müller*, S. 192); her er *Helmolds* Fremstilling fyldigere og uden Tvivl rigtigere. Fortsættelsen af dette findes saa i Kap. 84, men her er der aabenbart et Spring i Fremstillingen, idet der er noget af Særsagaen om Knud med Vilje udeladt; hans Liberalitet fremhæves stærkt — i Overensstemmelse med andre Kilder — samt den deraf følgende Mangel paa Penge. Ogsaa Kongens og særlig Magnus' Kølighed omtales. Knuds Pengetrang bruges som Motiv til, at han foretager en Rejse til Tyskland for at søge Raad hos «sin Morbroder» (jfr. Fremstillingen i Kap. 75), Kejser Henrik (V, 1106—25); han faar, som bekendt, det Raad, at lukke Havnene og lægge Told paa Købmændenes Skibe (jfr. Robert af Ely; *H. Olrik*: Knud Lavard, S. 178); denne Havnenes Lukning er sikkert historisk. Derimod er det ganske uhistorisk, naar Knud siges at have besøgt «Kejser Henrik». Ifølge andre paalidelige Kilder blev Knud gjort til Konge over Obotriterne af Kejser Lothar, og hos denne opholdt han sig længe. Dette kender Sagaen intet til, men det maa dog, som *Holder-Egger* har bemærket, være det, der ligger til Grund for þátr'ens hele Udmaling baade i det her nævnte Kapitel og i Kap. 90, der fortæller om Knuds andet Besøg hos «Henrik» og deres gensidige Gaver, hvoriblandt Kejserens Højtidsdragt spiller en Rolle (mærkeligt er det, at Saxo, Bog XIII (S. 629), omtaler Knuds prægtige, saksiske Klæder, der er Genstand for Haan i Danmark). Alt dette er legendarisk Digt¹⁾. Hvorvidt derimod Fortællingen om Knud og Viðgaurr (Kap. 87—88) er historisk, er umuligt at bevise. Meget sandsynlig ser den ikke ud, og i hvert Tilfælde tør den antages at være stærkt udsmykket; sikkert er kun, at Knud blev gift med Russerkongen Haralds Datter Ingibjörg (hendes Slægtregister, der vistnok er tilføjet af Knytl.'s Forf. selv, er rigtigt; jfr. *H. Olrik*: Knud Lavard, S. 133 ff.). Saxo lader Dronning Margrete være virksom for Ægteskabets Istandbringelse.

I Kap. 89 beskrives Magnus d. Stærke; hans Giftermaal og Børn nævnes; dette er vistnok alt rigtigt. Her omtales hans og Faderens Misundelse over Knuds Yndest, og dette omtales atter — tautologisk — i Kap. 91; her fortælles ogsaa, at Knud indbød dem til Gæstebud i Hedeby, samt at han forærede Magnus sin Underdragt, Kejsergaven. Det meste heraf er atter kun Digt. Selve Mødet mellem dem er dog vistnok det samme som

¹⁾ Heller ikke *Helmolds* Fremstilling er i et og alt rigtig; saaledes ikke det, at Kong Niels skal have gjort Knud til «Konge over hele Danien (3: Jylland)».

det, Helmold omtaler i Slesvig (I, 50); fra det skal Magnus' Forbitrelse særlig have stammet. Helmold omtaler ved den Lejlighed en formelig Fredslutning, som Sagaen ikke kender, men som paa en Maade skimtes i Kap. 91 Slutn. Om Julegildet, som Knud blev indbudt til, og om hans Død fortælles udførlig i Kap. 92. I Hovedtrækkene — men ogsaa kun i disse — er hvad der fortælles rigtigt og stemmende med Saxo (endogsaa visse enkelte underordnede Træk, som at Magnus var i Brynje), men det meste er uhistorisk og legendeagtig udmalet¹⁾; Julegildet siges at være holdt i Ringsted (for Roskilde). Foruden meget andet, som der her ingen særlig Grund er til at dvæle ved, findes den genealogiske Fejl — Forf. til Knytl. er ellers i saa Henseende ganske godt underrettet —, at Henrik (Skatelaar) siges at have været «et Led fjærnere end Fætter til Knud», men han var netop en Fætter til ham²⁾. Det siges her, at ikke Magnus, men Henrik var den, der gav Knud Banesaaret — Saxo siger, at Magnus kløvede hans Hoved —, men Sagaen ytrer, at «dette var de flestes Udsagn» (at det var Henrik); der har aabenbart dannet sig et (Parti)-Sagn, der gik ud paa at befri Magnus for det værste af Brøden; jfr. Knuds Passio. Saa omtales Folkets Had til Magnus og Knuds Helgengærninger. Til dette Afsnit hører ogsaa den sidste Halvdel af Kap. 93, hvor der findes den Fejl, at Ingibjörg, Knuds Hustru, siges at have været i Rusland, medens hun ifølge Helmold (I, 50) var hjemme; først efter Knuds Død er hun draget over til Rusland. Den første Halvdel af Kap. 93 er et Slægtregister af den sædvanlige nøgterne og paalidelige Art, der uden Tvivl stammer fra Knytl.'s Forf. selv.

Hermed er Knud Lavards Saga ude. Dens Kilder er hovedsagelig gamle Traditioner, der i Hovedtrækkene var rigtige, men som i Tidens Løb var blevne udsmykkede med forskellige Tildigtninger og legendeagtige Tillæg; de historiske Tildragelser er, som de her fortælles, i høj Grad forvanskede, skønt Kærnen er bevaret. Det Billede, vi faar af Knud, er hverken synderlig alsidigt eller storslaaet, og hvad der meddeles, er i Virkeligheden særdeles fattigt paa Handlinger; det er egentlig kun Knuds Gavmildhed eller, om man vil, Ødselhed, vi hører noget om, og i Forbindelse dermed paa den ene Side hans store Folkegunst, paa den anden Side den Misundelse, han tænder i Magnus' Bryst. Det er egentlig alt. Vi forsikres ved mange Ord og Talemaader om hans gode Egenskaber, men vi ser dem aldrig i Handling. Det positive Stof er med andre Ord, i Modsætning til, hvad der ellers plejer at være Tilfældet, yderst tarveligt. Det er klart, at nogen egentlig levende Tradition om Knud har der ikke eksisteret i Island, og dette var naturligt nok. Om hans Forhold til Tyskland og Kongedømmet over Obotriterne vidstes saaledes intet. Det vilde være for meget at forlange, at Knytl.'s Forf. under saadanne Omstændigheder

¹⁾ Helmolds Fremstilling (I, 50) er heller ikke rigtig.

²⁾ Dette kan tyde paa en forskellig Oprindelse, paa en særskilt Pattr.

skulde være i Stand til at udøve nogen Kritik over Jåttr's Indhold, som han behændig har faaet indarbejdet i sin samlede Fremstilling.

Kap. 94—98 handler om Ufreden i Danmark 1131—34 og er for saavidt Slutningen af Sagaen om Niels. Erik (Emun) betragtede sig som Knud Lavards Hævner og Repræsentant for det store Parti, der var forbitret over hans Drab. Det hedder, at han var udenlands, da Knud faldt, men saa snart han erfarede det skete, rejste han hjem og samlede en Hær. Opholdet udenlands er mulig det samme som det, Saxo omtaler (i Norge hos Magnus d. Blinde), men det omtales ikke i andre Kilder. Kong Niels traf nu Foranstaltninger mod Erik; Harald Kesja befæstede Roskilde mod ham (jfr. Saxo XIII S. 650). Erik nedbrød Kastellet; saaledes ogsaa Saxo. Forf. antyder (Kap. 95) «*efter danske Bøger*» flere Kampe, men som han dog ikke kender noget videre til; Helmold, der beskriver Erik paa samme Maade som Sagaen, taler om hans mange Nederlag; men dette er vistnok noget overdrevet. Særlig omtales Slaget paa Jællingehede, der ved Aar 1131 ogsaa anføres i danske Annaler. Naar det saa hedder, at han «*dernæst kæmpede ved Fotvik i Skaane*», er dette en Fejl, hvis Ordene skal forstaas bogstavelig. Men det er aabenbart en blot og bar Anticipation af det bekendte Fodevigslag, der her foreligger, og som ikke kan stamme fra Forf. selv; thi denne vilde da ikke i Kap. 96 have givet den Oplysning, at Stedet er «*syd for Lund*» efter i Forvejen at have skrevet: «*det er kort fra Lund*» (Kap. 95). Bemærkningen beror med andre Ord paa en Interpolation; fra den er den kommen over i Ann. reg. (S. 113). — To Aar efter Knuds Død (o: 1132) kom Erik, hedder det saa, til Sælland og brød Roskildeborgen, men «*Harald Kesja var da ikke i Staden*»; ifølge Saxo var han dog der og flygtede. Aaret efter siges Erik at have ødelagt Roskilde By, hvilket er rigtigt; i Isl. Ann. henføres dette til 1134. Erik begav sig nu til Skaane, Niels og Magnus — hvis Mangel paa Folkegunst atter fremhæves — ligeledes, ledsagede af 6 Bisper. Lignende Angivelser findes i danske Annaler; saaledes faldt 6 Bisper i Følge Chron. Er. reg. SRD I, 161. Det meste af hvad der fortælles, maa dog hidrøre fra Traditionen. At Saxos Fremstilling er i Enkelthederne rigtigere, er naturligt. Kap. 96—97 fortæller om selve Fodevigslaget «*ved Pinsetid*» (1134) — Pinsedag var den 3. Juni, Slaget stod den 4.; Helmold sætter det urigtig (I, 51) til selve Pinsedag — Kampens Enkeltheder kan næppe kontrolleres, men Fremstillingen er meget ligefrem, Forf. undskylder selv sin indskrænkede Viden «*om fornemme Mænds Fald*». Endelig fortælles i Kap. 98 om Kong Niels' Flugt, Ankomst til Hedeby, Tilfangetagelse og Død. Hele Fremstillingen bestyrkes ved Saxo og stemmer ret godt dermed. Sagaen taler om Strengeløse og Klokkeløse, hvilket vistnok er en Erindring om det højtidelige Optog af Gejstlige, Saxo nævner.

I det hele er Indholdet af de her gennemgaaede Kapitler mærkværdig korrekt, saa vidt det lader sig kontrollere, og dog beror det hovedsagelig paa Traditionen.

Erik Emuns Saga bestaar af Kap. 99—104; heraf er Kap. 100, 102 (÷ Slutn.) et Uddrag af Hkr., hvis Indhold er fuldstændig historisk. Kap. 99 begynder med den sædvanlige Bemærkning om Eriks Tronbestigelse; hans Regering beskrives kort og fyndig; hans Tilnavn forklares og hans Ægteskab omtales; denne Beskrivelse genoptages i Kap. 101, hvor hans Grumhed og Strængthed omtales; bl. a. lod han sin Broder Harald og dennes to Sønner dræbe (1135, = Isl. Ann.). Saa foretog han et Krigstog til Venden (1136), erobrede Arkona og kristnede Indbyggerne, der ganske vist straks efter kastede den ny Tro. Alt dette stemmer med Saxo. I Slutningen af Kap. 102 fortælles der atter om Eriks Strængthed og Folks Misfornøjelse, men Saxo roser ham for hans Retfærdighed mod de ringere og lavere staaende, hvad Sagaen ikke kender. I Kap. 103 fortælles der saa om Plog d. Svarte, hans Overfald paa Erik, samt dennes Død. Ifg. Sagaen er det en Privat-hævn, Plog udfører, Saxo angiver ingen Grund. Det skete «syd paa i Jylland», Saxo: i Ribe. Legende er det, naar det fortælles om Plog, at han først bad en Præst om Sakramentet. Hvad der endelig saa smukt fortælles om Erik (Lam) ved den Lejlighed, bekræftes ved Saxo, der siger, at Erik værgede den faldne Konges Lig. Angaaende Erik Lams Karakter og hidsige Sind henvises til *Steenstrup* i Hist. Tidsskr. VI. R., 4. B., S. 769.

Kap. 104 giver en rigtig Oversigt over de eksisterende Kongsæmner — Valdemar, Sven, Knud, Olaf — og anfører Grundene til, at Erik Lam blev valgt som en Slags Rigsforstander, dog med Kongenavn, idet det egentlig var Valdemar, der skulde være bleven Konge, men han var kun 6 Aar gammel. Omtrent, ja næsten ordret det samme, siger Saxo. Men Sagaens og Saxos Dom over Erik er forskellig; denne kalder ham «lidet kløgtig», Sagaen kalder ham «vis». Hvem der har Ret, er ikke afgjort; dog er det muligt, at det er Sagaens Forf., der har ladet sig narre af Tilnavnet «den Spage»; dette brugtes paa Island i Reglen om praktiske, kloge (dybsindige) Mænd, og det laa da nær for en Islænder at opfatte Ordet i den Betydning og ikke den anden: «den fredelige». Jfr. *P. E. Müller*, S. 219 (Saxo, Udg., S. 667).

I Kap. 105 meddeles Assers Død (se ovf.) og Valget af Æskil til Ærkebiskop; den af Saxo omtalte Modstand mod Æskils Valg fra Eriks Side, kender Sagaen ikke. I Kap. 106 fortælles om Olafs Opstand og hans mange Kampe¹⁾. Hans Fald sættes til 4 Aar efter Erik Emuns Død (s: 1142, istedenfor til 1143). Ellers herskede Erik fredelig, sad jævnlig i Lund, som han lod befæste med en anselig Mur, og gav sig endelig i Kloster og døde 8 Aar efter Erik Emuns Død (1146, hvilket Aarstal jo er rigtigt). *Helmold* omtaler ikke Eriks Klostergang og lader ham bestemme Sven til Konge (I, 67); ligeledes er Saxos Fremstilling af Eriks sidste Dage anderledes end Sagaens, men efter

¹⁾ Der nævnes 8 Kampe og 3 i Løbet af én Vinter; Chron. E. reg. SRD. I, 161 omtaler (1142) 3 Kampe paa én Dag og 13 i ét Aar; Saxo angiver 3 i én Vinter som Sagaen.

min Mening mindre rigtig (Brev. hist. reg. Dan., SRD I, 18 antyder, at Erik var nogen Tid i Kloster); *P. E. Müller* har sluttet sig til Saxo (S. 220).

Kap. 107—18 er Sagaen om Sven, Knud og Valdemar, eller om Aarene 1146—57. Først fortælles her, at Sven og Knud blev valgte til Konger hver i sin Landsdel, i Overensstemmelse med Saxo, kun at denne siger, at Sven valgtes — foruden i Skaane, hvad Sagaen alene nævner — ogsaa i Sælland. Valdemar sluttede sig først mere til Sven end til Knud. Den første Kamp ved Slingerup omtales — saaledes ogsaa Saxo. Kap. 108—9 skildrer Ufreden mellem Kongerne og Valdemars Forligsforsøg stemmende med Saxo. Her findes den — Hovedsagen uvedkommende — Fejl, at det i Kap. 108 siges at have været Jerusalems — istedetfor Edessas — Erobring, der foraarsagede et nyt Korstog, samt den, at Hertug Henrik af Brunsvig var «en Søn af Kejser Konrad». Sagaen nævner rigtig Paven ved Navn (mangler hos Saxo). Iøvrigt stemmer begge Forff. mærkelig overens; de omtaler begge de Gidsler, Kongerne gav hinanden; ja, Sagaen nævner dem ved Navn; disse Navne findes ikke hos Saxo; til Gengæld er hans Fremstilling noget udførligere. Den lille Episode om Riberulf er særlig islandsk og findes naturligvis ikke hos Saxo. Dog antyder denne noget lignende (S. 694—95). Iøvrigt opregnes Kampene i samme Orden, Knuds Flugt og Flakken-om omtales ens i begge Kilder, undertiden verbo tenus, og dog er der ikke Tale om et indre nært Slægtskab (Benyttelse af Saxo). Et Par Afvigelser er underordnede; Knud var ifg. Sagaen i Hedeby før Slaget ved Viborg; det omtaler Saxo ikke; hvor denne har «Polen», har Sagaen «Garderige»; de østlige Lande sammenblandes ogsaa ellers; jfr. *Steenstrup*, Norm. III, 305. I Kap. 109 fortælles om Kejser Frederiks Bestræbelser for at stifte Fred; Sammenhængen er her bedre hos Saxo. Helmold beskriver (I, 73) Mødet mellem Kejseren og de 3 andre, Sven, Knud og Valdemar, omtrent paa samme Maade som Sagaen, og Forliget er ens hos begge. Ligeledes hvad der fortælles om Valdemars Giftermaal med Knuds Søster Sofie¹⁾ (Helmold I, 84). Knuds Ophold hos Ærkebiskop Hartvig omtales ogsaa af Helmold (I, 67), der ligeledes bestyrker (I, 70) Sagaens Meddelelse om, at Knud vendte hjem med saksiske Hjælpetropper.

I Kap. 110 fortælles dernæst om Svens Krigstog til Sverrig og Erobring af Varend og Finnede, hvis Størrelse angives, — «da blev Nikulas dótta dræbt» —, dernæst om Knuds og Valdemars Tog til Sundby, o. s. v. Sven kæmper med Venderne ved Kalflunde (jfr. Helmold I, 70 Slutn.); Saxo kender ikke Stedet, men hans Fremstilling er iøvrigt den samme som Sagaens; han nævner ogsaa en Niels og dennes Heltedød, men anfører ikke hans

¹⁾ Hun siges at have været en Datter af «Valadar af Polen», men det var over en Del af Rusland, han herskede. Iøvrigt foregik Giftermaalet noget senere end Sagaen antyder, jfr. Saxo.

Tilnavn, og han omtaler ikke Finnedens Erobring. — Herefter fortælles om Sven og hans slette Raadgiveres Planer mod Knud og Valdemar og et mislykket Forsøg paa at overrumple dem i Ribe. Saxo fortæller dette noget anderledes, men efter min Mening næppe rigtigere (jfr. dog *P. E. Müller*, S. 231—32). Svens Flugt ud af Landet fortælles ogsaa noget anderledes; han siges at være «flygtet til sin Maag, Markgrev Konrad af Landesberg»; dette er rigtigt nok, men naar det siges, at han opholdt sig her kun «3 Maaneder», er dette urigtigt; Saxo angiver 3 Aar, Helmold (I, 84) to Aar. Nu lod Valdemar sig gøre til Konge (Kap. 111); Sven kommer tilbage med Hertug Henriks Hjælp (jfr. Helmold I, 84), men det gaar ham ilde. Sagaen siger, at de tilbagelagde den Strækning nu i 2 Dage, de før havde brugt 14 Dage til; hermed stemmer Saxo ganske, naar blot hans Udtryk (*semenstris*) opfattes — jfr. *P. E. Müller* (S. 233) — rigtig (*semenstris* = halvmaanedlig, jfr. Du Cange). Den til Grund liggende Tradition er ens i begge Kilder. Sven faar nu ifg. Sagaen Venderne til at hjælpe sig og føre sig over til Fyn; jfr. Helmold (I, 84), der dog lader Sven blive ført over til Laaland, hvorfra han begav sig til Fyn. Sagaen lader — i hvert Fald overdrevent — alle Fynboer af Had til Sven begive sig til Knud og Valdemar; Saxo lader dem derimod modtage Sven med Jubel (jfr. Helmold I, 84, noget lignende). Sagaen maa her være urigtig. Atter kommer der Forlig i Stand mellem de 3 Konger¹⁾; Valdemar deler Landet imellem dem; Delingen, Forliget og de edelige Løfter fortælles næsten ganske ens i begge (jfr. ogsaa Helmold). Saxo er som sædvanlig mere vidtløftig og, uvenlig stemt mod Sven som han er, fortæller han adskilligt om hans Svig og lumske Færd, men det bærer ikke alt Sandsynlighedens Præg.

Herefter følger Beretningen (Kap. 113—15) om Gæstebudet i Roskilde, Overfaldet paa Valdemar og Knud og dennes Drab, — alt omtrent ganske som hos Saxo (se ogsaa *P. E. Müller's* udførlige Bemærkninger S. 235 ff.). Ogsaa Absalons Færd ved den Lejlighed omtales ens i begge Kilder, men fuldstændigere og udførligere hos Saxo. Ikke engang Manden med det fremmede Navn, Konstantin, mangler i Sagaen. Sagaens *Pétr þenja* er aabenbart Saxos *Peder Temme*, men denne spiller her en ganske anden Rolle end i Sagaen, hvorimod Saxo straks efter nævner en anden Peder uden Tilnavn, der svarer til *Pétr þenja*. Paa en af Siderne foreligger der en Fejltagelse, men jeg tør ikke afgøre paa hvilken. — Kap. 115 slutter med Omtalen af en stærk Storm, under hvilken 600 vendiske Skibe forliste; Saxos Tal 1500 er mindre rimeligt.

Naar vi ser paa hele denne Fremstilling, er Ligheden og Overensstemmelsen mellem Sagaen og Saxo saa iøjnefaldende, at den maa gaa tilbage til den samme — senere ligesom tvedelte — Tradition, ja, til de samme Hjemmelmænd, og vi kommer da uvil-

¹⁾ Indtil Forliget skulde Sven ifg. Sagaen vente paa Falster, ifg. Saxo og Helmold paa Laaland.

kaarlig til at fæste Blikket paa Absalon som den, fra hvem begge Fremstillinger stammer. Sagaen giver en klar og fyndig Fremstilling, som for største Delen er lige saa rigtig som Saxos, medens dennes, som naturligt er, er vidtløftigere. Det er umuligt andet end at faa Respekt for den solide islandske Tradition, som den her viser sig, uagtet den først er nedskreven 100 Aar senere.

Hvad der nu er tilbage af dette Afsnit, inden Valdemar bliver Enekinge, Kap. 116—18, handler om Slaget paa Grædhede med Svens Død og Forberedelserne dertil. Ejenommeligt er Valdemars Drøm (Kap. 117) før Slaget; Knud Lavard viser sig for ham og raader ham til at stille sin Fylking, hvor han ser en Ravn sætte sig. Det hele minder noget om Magnus d. Godes Drøm før Lyrskovslaget, men at det ikke er en islandsk Opfindelse, viser Saxos Fortælling om de mange Ravn, der flokkedes omkring Valdemars Hær; det forekommer mig, at Sagaens Fremstilling er den ældre og ægte, men Saxos at være en snusfornuftig Forklaring deraf. Det hele Indhold stemmer iøvrigt godt med Saxo (og Helmold I, 84). End ikke Æsbern Snares Daad, der saa smukt og ordrigt skildres af Saxo, er glemt i Sagaen.

Ind paa den Diskussion, der har fundet Sted mellem *A. D. Jørgensen* og *Steenstrup* angaaende Begivenhederne 1157 og Stedet for Kampen, er der ingen Grund til her at komme. Jeg kan umulig indse, at *A. D. Jørgensen* kan have Ret, og slutter mig ganske til *Steenstrups* Kritik af hans Opfattelse. Jeg skal hertil blot føje, at efter min Opfattelse af de lokale Forhold, som jeg ved Selvsyn er kommen til, maa Kampen have staaet lidt Nord-vest for Grademose eller det Sted, hvor Sven Grades Kapel tidligere var; nu er Resterne af det jo desværre ganske forsvundne; Kampen har staaet paa Heden snarest vest for Sønder Knudstrup, derimod ikke ved den gamle Halleraa; det som nu kaldes Kongens Dige (eller Valdemarskansen), har sikkert intet med Slaget 1157 at gøre.

Endelig bemærkes, at i Slutningen af Kap. 118 anføres *Atle Sveinsson* som Hjemmelsmand og som Øjenvidne. Fra ham stammer uden Tvivl noget af Indholdet i det foregaaende.

Valdemar d. Stores Saga, eller Kap. 119—27 (jfr. overhovedet *P. E. Müller*, S. 248 ff.), handler hovedsagelig om de uafdelige Vendertog og -kampe. Disse skildres Aar for Aar og med en overordentlig Nøjagtighed, der undertiden bliver forbavsende. Saxos Beretning om det samme er naturligvis baade udførlig og detaljeret og dertil — for allerstørste Delen naturligvis — yderst rigtig; han fortæller samtidige Begivenheder efter de bedste Kilder, der tænkes kunde, først og fremmest efter Absalons egen Fortælling. Her har man den bedste Lejlighed til at prøve Knytl.'s Tradition, thi hvad den fortæller om Valdemar — og for saa vidt ogsaa om hans Søn Knud — beror udelukkende paa den mundtlige Fortælling. Det kunde nu være interessant, i en tabellarisk Form at stille

Sagaens og Saxos Fremstilling ved Siden af hinanden. Naar jeg dog undlader dette her, er Grunden dertil den, at en saadan udtogsmæssig Fortegnelse kun er et magert Skelet, der maaske ikke altid kan undgaa en subjektiv Læggen til Rette, samt og ikke mindst den, at et fyldigt Indtryk af Forholdet vil et saadant Skelet ikke kunne give; man maa helst læse begge Fremstillinger samtidig i deres Helhed og saaledes sammenligne dem.

I det hele kan det da siges, at der er en ganske vidunderlig Overensstemmelse, endogsaa i de mindste Detaljer mellem Sagaen og Saxo, og at Sagaen — trods nogle Fejl i det enkelte, i Reglen af en underordnet Art — ikke paa nogen Maade behøver at skamme sig for sin Fremstilling. Denne er, som ellers, helt igennem sagamæssig og nøgtern, og bærer det samme Forfatterpræg, som de tidligere Partier, naturligvis med Undtagelse af Sagaen om Knud Lavard. Til Trods for Saxos Udførlighed og Velunderrettethed indeholder Sagaen dog enkelte Ting mere, om hvis Paalidelighed der ingen Grund er til at tvivle. Vi skal i det følgende kort gennemgaa Sagaens Uoverensstemmelser med Saxo, der som oftest tillige er Fejl. Men først en almindelig Bemærkning om de mange vendiske Stednavne, Sagaen indeholder. Mange af dem genfindes hos Saxo. I de isl. Hdskrr. er de ofte meget forvanskede; dog lader de sig i Reglen identificere (jfr. *N. M. Petersen: De Danskes Tog til Venden, i Annaler 1836—37*, som i det hele kan sammenlignes); nogle Gange er de folkeetymologisk omdannede. Men ogsaa disse Navne i Forbindelse med Fortællingen er det bedste Bevis for, hvor godt Sagaens Forf. var underrettet.

I Sagaen slaas Forberedelserne til et Tog — der ikke blev til noget — sammen med det virkelig første Tog, der fulgte Aaret efter. Naar Kristofer, Kongens Søn, allerede her nævnes som Deltager, er dette mindre rigtigt, da han endnu var et Barn. Toget til Guðakrsá sættes for tidlig før Mjúkláts (=: Njuklats, Nucleats) Fald. Dennes Søn Friðleifr siges før at være bleven fangen; «som i sin Tid var flygtet fra Venden», siger Saxo, og som var bleven Kristen. Men hvad der i Sagaen fortælles om Friðleif, er uhistorisk. Absalons «Ridt til Hertug Henrik i Brunsvig» er urigtigt, da Henrik var langt nærmere; Niklot (Mjúklátr) faldt ikke i en Kamp mod de Danske. Hertugens to Grever, Adalbrikt og Henrik, kaldes hos Helmold (II, 4) Adolf og Reinold¹). Naar det hedder (S. 378), at der faldt 300,000 af Rügenerne, er dette en stærk Overdrivelse, jfr. de 6000 i Kap. 124. Angrebet paa og Ødelæggelsen af Borgen i Dimmin er ikke saa rigtig fortalt som hos Saxo (jfr. Helmold II, 4); det var Hertug Henrik, der brød den. Saxo fortæller om den ikke aar-gamle Knuds Trolovelse med Henriks Datter, der senere døde. Sagaen kender kun Knuds Trolovelse og Giftermaal med Gertrud, der jo var Enke. Der er ogsaa en Del Usikkerhed med Hensyn til Antallet af Aar for Venderkrigene, men Hdskrr. er ikke ganske enige.

¹) I Sagaen Kap. 120 (S. 377) findes en Replik af Æskil; den genfindes hos Saxo, men synes sikkert at være bleven misforstaaet af ham.

Dette er dog af underordnet Art. O. s. v. Belejringen og Erobringen af Arkona (1168) er overhovedet ens i begge Kilder, og her er Knytl. forbavsende godt underrettet; de vendiske Guders Navne anføres; ja den kuriøse Fabel om de Personer, der begik Coitus i Borgen, findes ens baade i Sagaen og hos Saxo. Naar det i Kap. 123 Beg. hedder, at Valdemar ikke mere deltog i Leding, er dette aabenbart en interpoleret Bemærkning, da lige det modsatte fremgaar af det følgende Kapitel. — Knuds Bryllup sættes (Kap. 125) omtr. samtidig med Kristofers Død (1173; de isl. Annaler); men det stod først 1177. I Kap. 127 fortælles endelig om Valdemars Sygdøm og Død og Begravelse i Ringsted (= Saxo); hans Regeringsaar angives; hans Børn og Efterkommere nævnes; i Forbindelse dermed nævnes Olaf Tordsson Hvideskjald. Kong Filip, gift med Ingeborg, kaldes «Fader til Ludvig, der erobrede Damiette»; her springes et Led over i Slægtregistret. Nogen sammenfattende Beskrivelse af Valdemar gives ikke, men hele Sagaen giver et ret godt Billede af ham, men endnu bedre af Absalon; jfr. nedenfor.

Knud (VI) Valdemarssøns Saga — den sidste — bestaar af Kap. 128—30. Ogsaa her kunde man opstille Sagaens og Saxos Beretninger i to parallelle Rækker, der vilde vise det selvsamme Resultat, som for den foregaaende Sagas Vedkommende. Her er det Bugislavs Færd og hans vældige Nederlag, der er Hovedbegivenheden; det skete «omkring Pinsedagene om Vaaren» (c: 1184) = Saxos «Dagen før Pinse». Der fortælles videre om Bugislav, hans Forlig med Knud og Absalon omtrent ganske som hos Saxo; endelig fortælles om Bugislavs Endeligt noget vidtløftigere end hos denne. Hermed og med Vendernes endelige Underkastelse er Sagaen færdig; den slutter med nogle berømmelige Lovord om Absalon: «og ikke vilde de (de Danske) have vundet en saadan Sejr, dersom han ikke havde været med, thi han har omtrent været den største Kriger og Stridsmand her i Norden. Og nu sluttet Fortællingen om Danekongerne.» Derimod beskrives Knud selv saa godt som slet ikke. Det er da ogsaa kun lidt af hele hans Historie, vi faar.

Der er efter alt dette en saa god Overensstemmelse mellem Sagaen og Saxo lige fra Knud Lavards Død af, som man overhovedet kunde vente det, ja egentlig meget bedre, eftersom Traditionen om de danske Begivenheder har maattet holde sig i 100, og over 100 Aar, uden nogen Støtte i hjemlige Forhold. Sagaen staar, som alt bemærket, særdeles smukt ved Siden af Saxo og supplerer undertiden denne ved ikke uvigtige Bidrag. Man kan uden Overdrivelse sige, at, saavidt Indholdet naar, kunde Sagaen give en omtrent lige saa rigtig Forestilling af Venderkrigenes Gang og Hovedbegivenheder som Saxo, selv om denne ikke havdes; thi Afvigelserne — og altsaa Sagaens Unøjagtigheder — angaar i Virkeligheden højst underordnede Ting. At Sagaen skulde være bleven ført i Pennen før Knytl. fik sin nuværende Skikkelse, er der ingen som helst Grund til antage, bl. a. paa

Grund af Slægtregistret i Kap. 127, foruden af andre Kriterier. Knytl. fra og med Afsnittet om Erik Emun opviser i det hele de samme Egenskaber som Afsnittet før Knud d. Helliges Saga.

IV.

Knud den Helliges Saga. Hvilke Kapitler denne Saga bestaar af, er ovf. angivet, nemlig 25, 26, 28—64, 66—68, 72, 77. Den begynder med at omtale, hvorledes det gik til, at ikke Knud, men Harald, blev valgt til Konge. For det første havde han den gamle Lov paa sin Side, hvad Sagaen erkender i de af Sven udtalte Ord. Det er derfor ikke rigtigt, naar Prof. *H. Olrik* (Hist. Tidsskr. VI. R., 4. B., S. 272) paastaar, at Sagaens Skildring «gaar utvetydig ud paa, at Knud havde Forret for Harald». Den gør lige det modsatte. Dernæst blev Harald kraftig støttet af flere Høvdinger, særlig Asbjörn Ødanejarl¹⁾ og Eyvind Bifra. Ælnod, der for denne Sags Vedkommende er saa udmærket til Sammenligning, siger, at Harald valgtes, fordi han var ældst (jfr. Sagaen) «og fordi han tyktes mere sagtmodig». Brødrene mødtes paa Viborgting, Isøretning siger Saxo, der lader Harald sejre ved Hjælp af «sin giftige Smiger»; Saxo er i det hele meget slem mod Harald og giver et uretfærdigt Billede af ham paa Helgenen Knuds Bekostning. Ifølge ham flygtede Knud ud af Landet og fortsatte sine Vikingetog; dette er dog vistnok urigtigt²⁾; Sagaen lader ham — utvivlsomt rigtigere, jfr. *A. D. Jørgensen*: «Den nord. Kirkes Grundl.» 766—67 — modtage *Sjólönd* til at styre (jfr. ovf.; *A. D. Jørgensen* har misforstaaet Navnet, som om der var Tale om Sælland). Efter sin Tronbestigelse skal Knud ifg. Sagaen (Kap. 29) og Saxo have fortsat sine Søkrige, men dette er urigtigt. Han siges at være bleven valgt til Konge paa Viborgting, og hertil føjes den Bemærkning, at «der skal Danerne altid vælge sig Konge»; denne Bemærkning er for saa vidt paafaldende her, som Valgstedet før i Knytl. er omtalt, men Sagen er den, at den har staaet og været paa sin Plads i den oprindelige, selvstændige Saga om Knud. Knytl.'s Samler har beholdt den, hvilket er et af de mange Argumenter for, at Sagaen saa godt som uforandret er optagen.

Sagaen giver straks en Forestilling om en af Knuds Hovedegenskaber, som tilsidst ogsaa medførte hans Undergang, nemlig Herskesyge og Magtudfoldelse (*rikr ok stjórnsamr*) — «var Harald en Hén (blød Sten), skulde han blive Danerne en Haardsten» — ytrede han, og det fik snart baade Hallandsfarere og Skaaninger at føle, saaledes som det nærmere

¹⁾ At denne Jarl kaldes saaledes og desuagtet siges at stamme fra Vendsyssel, er sandelig ingen Modsigelse.

²⁾ Ælnod kender heller intet til en Udlændighed under Harald.

og vistnok historisk beskrives (antydnet i Passio). Knud vilde strængt overholde de gamle Love, hvad Saxo ogsaa fremhæver, men hans Fremstilling er overhovedet ensidig klerikal. I Kap. 29 omtales den mærkelige Lov, at den, fra hvem der blev stjaalet, skulde faa Erstatning; se herom *Steenstrup* i Arkiv f. nord. Filol. XIII, 128. — I Kap. 30 omtales Knuds 3 Brødre, der senere kommer til at spille vigtige Roller i Sagaen, Erik, Benedikt og Olaf, der alle karakteriseres. Her meddeles ogsaa, at Knud var gift med Eðla, en Datter af «Baldvin», Fejl for Robert, af Flandern, og deres Søn, Karl, nævnes. Navnefejlen er en af disse i Sagaerne almindelige Fejl, at lade Fyrster i fremmede Lande altid hedde ens.

Kap. 31 indeholder en ubetydelig gejstlig Legende om Knud og en Præsts Hustru, hvem han vilde lokke til Ukyskhed, men han lod sig afholde fra sit Forsæt ved hendes Formaninger. Heri ligger et psykologisk Bidrag til Bedømmelsen af Knud.

Herefter følger det mærkelige Kapitel om Danmarks Geografi, der er saa væsensforskelligt fra den øvrige Saga, at det er umuligt at tænke sig, at det skulde stamme fra Knudssagaens Forfatter. Derimod er det i høj Grad aandsbeslægtet med Knytl.'s I. og III. Del. Jeg tvivler ikke om, at Kapitlet her er tilføjet af Knytl.'s Forf. selv. Det viser et udmærket Kendskab til Danmark; i Almindelighed kan der henvises til *W. Scharling* i Hist. Tidsskr. VI. R. 2. B. (1890), *A. D. Jørgensen* sst. S. 636 ff., samt *Kr. Erslev*: Valdemarernes Storhedstid S. 188—89¹⁾. At diskutere de enkelte Tal, skal jeg her ikke indlade mig paa. Jeg skal i Anledning af det høje Antal af Kirker kun gøre den Bemærkning, at i Oldtiden var der overhovedet langt flere Kirker end senere. Kilden kan ikke nærmere paavises; mulig er det kun den mundtlige Fortælling, Kapitlet beror paa. Dets geografiske Retningsangivelser svarer ikke til vore Begreber, men udmærket til dem, man i gamle Dage havde og tildels til dem, man endnu visse Steder paa Landet har. Det er simpelthen Uretfærdighed eller Mangel paa Indsigt, naar man ikke tager Hensyn til de Gamles Udtryksmaade. Naar saaledes Limfjorden siges at gaa fra «Nordvest til Syd», betyder Syd Øst, ligesom man altid eller ofte sagde at drage «øst paa til Danmark» fra Viken i Norge og lign.; eller naar det hedder, at Øresund er «nord for» Sælland o. s. v. Det er ligesom naar Adam IV, 5 siger, at Fyn er «syd for» Sælland. Man har tværtimod al Grund til at glæde sig over det nøjagtige Kendskab til Danmark, som Kapitlets islandske Ophavsmand har siddet inde med.

Kap. 33—40 er et særligt Afsnit for sig, den saakaldte Blóðegilspátttr, handlende om den bornholmske Høvding Blod-Egil og Knud. Det kan ikke kontrolleres ved andre Kilder; dets Indhold er ellers ukendt, men Knuds Karakter, Voldsomhed og Retfærdighed paa en Gang, kommer klart frem deri. Dette Afsnit findes ogsaa for sig i Flatøbogen (III,

¹⁾ Jeg er enig med denne Forfatter i, at de Hundreder, der er Tale om, betegner 10×10 (ikke 10×12).

435 ff.); Teksten her stemmer omtrent ordret med Sagaen. Det er da ogsaa utvivlsomt denne, der er udskreven. Beviset herfor er, at Beskrivelsen af Bornholm i Kap. 32 er optagen i Flatøbogen. Den passer til Indholdet af Kap. 32, og har ganske sikkert udgjort en integrerende Del deraf fra først af.

Kap. 41 handler om Knud og Olaf Kyrre og et Møde mellem dem i Elven (i Mork. 127—28 efter Sagaen). Knud forhandler med Olaf om et Englandstog; Olaf vil selv ikke være med, men lover 60 Skibe. Der træffes nu Forberedelser til Toget (Kap. 42), og der fortælles, hvorledes det gik overstyr. Sagaen kender kun én Grund til Forbitrelsen mod Knud, Ledingsbruddet og den længe Venten paa ham, men der var sikkert andre Grunde ogsaa, nemlig hans selvraadige Færd (jfr. Saxo og Ælnod). Ledingsmændene havde sendt Olaf til ham for at bede ham opløse Hæren, og saa gik denne af sig selv fra hinanden. Hermed stemmer Sven Aggesøn, der udtrykkelig siger (Kap. 6), at Hæren var gaaet sin Vej, da Knud kom, og at han saa strængt straffede Skibsstyrerne og andre. Det er sikkert kun en Besmykning, naar Ælnod lader Knud give Hæren «Lov» til at opløse sig. Sagaen siger, at Knud lod Olaf lægge i Lænker og føre fangen til sin Svigerfader i Flandern. Saxo fortæller Sagen noget anderledes. Ifølge ham er Olaf Statholder i Slesvig, der gik og pønsede paa Svig mod Knud; Saxo gør overhovedet Olaf til en misundelig Smigrer og Løgnhals, og er meget partisk imod ham. Han lader Knud begive sig til Slesvig og dér tage Olaf tilfange o. s. v. Denne Fremstilling, at Olaf slet ikke var ved Hæren o. s. v., er ganske uhistorisk, hvad Sven og Ælnod bekræfter. Som bekendt har ogsaa Passio aldeles forvrænget Knuds Motiver til Fængslingen af Olaf¹⁾; jfr. *H. Orlík*: Hist. Tidsskr. VI. R., 4. Bd., 278—81, hvor Sagaens rigtige Skildring kunde have været noget stærkere fremhævet. Knud tager efter Ledingsbruddet til Fyn og paalægger Bønderne store Pengebøder; Saxo siger, at han benyttede Lejligheden til at paalægge dem Tiende (jfr. Kap. 44). Ogsaa Jyderne afkræves Bøder (Kap. 45) for deres Opsætsighed. Da var med Knud Erik og Benedikt, Torgunnasønnerne, samt to Mænd af flamsk Herkomst, Palmarr og Blakk-marr. Knuds Rejse gennem Jylland er Signalet til Jydernes Opstand, der bryder ud i Vendsyssel og som nærmere beskrives i Kap. 46 ff. Sagaen lader Knud være kommen til Sævarende (Sjørind) og flygte derfra mod Syd. Ælnod siger (Kap. 17), at han var kommen til Børglum, hvorfra han flygtede — lige mod Syd — til Aggersund og saa videre; omtaler altsaa slet ikke Sævarende. Men i det foregaaende har Ælnod meddelt, at Knud «havde fuldført de kongelige Hverv» «i de sydlige Dele af Landet hinsides den Strøm, som kaldes Limme» (*H. Orlík's* Oversættelse), hvorpaa han «drog til det Kystland, der paa dansk Maal hedder Vendle»²⁾. Prof. *H. Orlík* har i sin Afhandling (i Hist. Tidsskr. VI. R.,

¹⁾ Hvad Passio bemærker om Olafs Død i Forhold til Knuds Skrinlæggelse er urigtigt.

²⁾ Rex igitur in locis australibus, ultra fluvium, qvi Lima dicitur, regalibus negotiis ex more peractis, ad regionem maritimam, qvæ Vendel lingua Danica . . . advehitur o. s. v. Acta S.

4. B.) søgt at hævde, at Sagaen og Ælnod er uforenelige, samt, da Ælnod er en samtidig Forfatter, at Sagaen er ganske uefterrettelig. Han forstaaer Ælnods Ord saa, som Knud skulde have «fuldført de kongelige Hverv» (c: holdt Ting og forestaaet Retsplejen, Dansk Helg. S. 64, Anm. 2) nord for Limfjorden i de østligere Egne, d. v. s. i nuværende Dronninglund Herred, hvorfra han skulde være draget op til Børglum. Denne Forstaaelse af Ælnod fører naturligvis til det Resultat, som H. Olrik kommer til, og hvis den var rigtig, maatte man slaa sig til Taals med den. Men den er aldeles ikke saa utvivlsom, som Prof. Olrik mener. Det vilde være en højst mærkelig Betegnelse af den Egn, Olrik tror der er ment, at kalde den for den «sydlige Del»; og der er ingen tvingende Grund til at forstaa «ultra» som «nord for»; «hinsides» kan, ikke mindst hos en ikke-dansk Forfatter som Ælnod, og ikke mindst i en Sammenhæng som den her paagældende, lige saa godt betyde «syd for» som «nord for». Det forekommer mig ganske utvivlsomt, at det er Egnene, Landet, syd for Limfjorden, som Ælnod mener. Hans egne Udtryk, at Knud saa drog til «regio maritima», «Vendel», hvorved kun Landet nordfor Limfjorden synes at kunne menes, bestyrker dette; at det blot er «Vesterhavskysten», der menes, er en lidet rimelig Fortolkning. Baade Prof. *Gertz* og Prof. *Fridericia*, hvem jeg i Anledning af Stedet hos Ælnod har raadspurgt, har udtalt sig, den sidste uden at jeg i Forvejen havde sat ham ind i, hvad jeg tillagde Betydning, for, at det var Jylland syd for Limfjorden, der maatte være ment. Men hermed bortfalder ganske Grunden til Prof. Olricks Konstruktion af Kong Knuds Rejse op igennem den sydøstlige Del af Vendsyssel¹⁾, saa at der intet som helst er i Vejen for, at det er over Sævarende, at Knud er kommen til Børglum.

Sagaen og Ælnod kan saaledes meget godt forenes, men Sagaens Fejl er den, at lade Knud slet ikke komme videre end til Sævarende; dette Sted fandt Ælnod ingen Grund til særlig at nævne. Jeg vil ikke paastaa, at hermed er Beviset leveret for Sagaens Rigtighed; det er naturligvis muligt, at Knud slet ikke er kommen til Sævarende; men hvad jeg paa det bestemtteste hævder, er, at Ælnods Udtryk ikke kan bruges til at modbevise Sagaen. I og for sig er det rimeligt nok, at Knud først er taget til den gamle Kongsgaard «ved Søens Ende», og derfra, mulig til Søs, videre til Børglum. Herfra er han saa, da Opstanden brød ud, flygtet, som Ælnod siger, lige til Aggersund.

Hvad der iøvrigt fortælles om Opstanden og dens Forløb passer i det hele godt til, hvad de andre Kilder meddeler, f. Eks. Sven Aggesøn (Kap. 6) og Ælnod; at denne har en fuldstændigere Fremstilling, er ikke mærkværdigt. Sagaen beror aabenbart paa en gammel, forholdsvis god Tradition²⁾. Saa unorske og uislandske Navne som Tólar

¹⁾ Fra Udtrykkene i Kap. 19 Beg. kan heller intet Bevis derfor hentes.

²⁾ At beskyldte den eller dens Forfatter for «letfærdig Omgang» med et eller andet og for saa vidt stille den op imod den «sandhedskærlige» Ælnod, er saa umotiveret og uretfærdigt, som

(Kap. 46) og Tóli er blot et lille, men ingenlunde ubetydeligt Bevis herfor. At Sagaen — bortset fra de legendariske Udsmykninger — har nogle Fejl, er sikkert nok; men disse er ikke alle saa store, som man paa Grund af urigtige Udgangspunkter har villet. Saaledes tror Forf., at man fra Randers sætter over til Fyn (Kap. 49, 53). Sagaen lader Knud drage til Fyn, medens Ælnod og Passio lader ham først komme til Slesvig og sætte derfra over til Fyn. — En af Knuds Modstandere var *Eyvindr bifra*; i Sagaen er han forvekslet med en anden Modstander, *Asbjörn*; hvad denne skal have gjort, svarer nærmest til, hvad der hos Ælnod og Saxo tillægges *Piper*. At det i Sagaen anførte Navn skulde være lavet, tilmed lavet paa den af H. Olrik (S. 255—56) antagne Maade, anser jeg simpelt hen for umuligt; *bifra* er slet ikke «symbolsk» og kan aldeles intet have at gøre med *bifru-* (ikke *bifra-*) i *Bifru-Kári*; jeg tvivler ikke om, at det er Ælnod-Saxos *Piper*, der er en Omdannelse af det olddanske (nordiske) *bifra*¹⁾ — der muligvis har været udtalt med bilabialt *f*; Gengivelsen *Piper* har man valgt, fordi dette saa fik en saa meget mere odios Klang. I denne Sammenhæng skal jeg blot minde om, hvor umaadelig hyppig man i Oldtiden brugte et Tilnavn som det egentlige Navn. I Forbindelse hermed skal jeg omtale den nævnte *Asbjörn*, der, som sagt, i den isl. Tradition er bleven forvekslet med *Eyvindr bifra*. Denne er den Ødanejarl, som før er omtalt. Ham identificerer Prof. Olrik uden videre og uden Spor af Hjemmel med *Asbjörn*, Knuds Farbroder (jfr. Dansk. Helg. 8, Anm. 1; Afhdl. om Ælnod S. 257—58); det skulde som Følge deraf være umuligt, at Harald Hén var hans Svigersøn. Men den, der gør *Asbjörn* Ødanejarl til *Asbjörn Ulfsson*, det er ikke Knudssagaen, der selv antyder hans vidt forskellige Herkomst. Hermed bortfalder altsaa ethvert Angreb paa Sagaen, hvad dette Punkt og Haralds Giftermaal angaar. At *Asbjörn* har deltaget i Oprøret mod Knud, anser jeg for fuldt historisk.

Fremstillingen af Knuds sidste Timer, Bøndernes Angreb paa Kirken, Kampen og Knuds og Benedikts Død er blevet saa ofte behandlet, at jeg ikke drister mig til at forsøge at bringe mere Lys i Sagen. Ingen af de eksisterende Kilder er fuldtud tilforladelig eller nøjagtig. *A. D. Jørgensen* har endogsaa antaget tendentiøse Momenter i Fremstillingen. Sagaen er paa flere Punkter i Overensstemmelse med Ælnod og Passio, og dens Beretning er i Hovedtrækkene rigtig. Jeg skal ikke komme videre ind paa Enkeltheder; kun kan jeg ikke med H. Olrik anse «*Eyvindr bifras*» Færd for saa umulig, som han antager; at der er en Overdrivelse i Beretningen om Hugget, kan ikke nægtes, men Flugtforsøget gennem Vinduet hører sikkert ikke til Umulighederne. En anden Sag er, at det slet ikke har været *Eyvindr*, der saaledes kom af Dage. Hans Død fortæller Ælnod jo

muligt. Den isl. Forf. har sikkert paa ethvert Punkt været eller villet være lige saa sandhedskærlig, som Ælnod er.

¹⁾ Jfr. f. Eks. at Saxo omdanner *Svantevis* til *St. Vitus*.

anderledes. Hvad det af Sagaen omtalte Stenkast angaar, kan jeg ikke indse, hvad der er unaturligt, endsige umuligt deri; og det er liden Nytte til selv at ville gætte paa, at Knud har faaet et Kølleslag (!); paa den Maade kan Sagaen ikke afkræftes. Naar Sagaen lader Knud falde en Lørdag, er dette urigtigt for Fredag, som Blypladen har.

Det er unægteligt, at Sagaen om Knud indtil hans Død indeholder meget uhistorisk og legendeagtigt. Men den Dom over Sagaen, der gaar ud paa, at den paa saa godt som alle Punkter maa vrages, er ubillig og overdreven. I og for sig kan forskellige Enkeltheder være ret ligegyldige, hvad enten de staar i den ene eller den anden Kilde. Det er Hovedtrækkene, der er de vigtigste, og her er Sagaen i en ret god Overensstemmelse med de andre Kilder og supplerer disse paa forskellige Punkter.

Hvad der fortælles efter Knuds Død er mere legendarisk, tildels ganske uhistorisk (Munkeopdigtelser), f. Eks. de gruelige Lidelser (Straffe), som Asbjörn og Tord maatte døje (Kap. 61—62). I Kap. 63 omtales Knuds Begravelse og angives hans Regeringsaar; her findes Anvendelsen af den kristelige Tidsregning (se ovf.). Kap. 64—68 tilhører Sagaen, da de handler om Knuds Mirakler overfor Torgunnasønnerne, der udløste Olaf af Fængslet i Flandern og selv blev kastede i Fangetaarnet, hvor de blev haardt behandlede. Alt dette er ganske uhistorisk. Det var ifølge Saxo Niels selv, der blev stillet som Gidsel for Olaf, hvilket er langt rimeligere; jfr. *P. E. Müller*, 172 ff. I Kap. 77 findes Omtalen af Knuds Kanonisering (19. April 1101), og her findes Sagaens ægte Slutning (jfr. ovf.).

Før vi forlader Sagaen, skal jeg gøre en lille Bemærkning om et Par Stedsnavne, der findes i den. Der findes Navnet *Hjarrandasýsla* (S. 252) som Navn paa en Del af Vendsyssel. Dette findes ikke i andre Kilder, men derfor er der ingen Grund til at antage, at det er urigtigt. Noget lignende gælder *Eyvindar-* og *Ásbjarnarbúðir* (sst.); den Sammenhæng, disse Navne stilles i, synes ganske vist ikke troværdig, men derfor kan de godt have eksisteret. Fremdeles nævnes der baade *Ragnarsstaðir* og *Ragnarssjór* (S. 231) «i Ribe Bispedømme». Det første kan ikke nu identificeres. Hvad det sidste angaar, har Prof. *H. Olrik* udtalt, at «det sagtens skal hentyde» til «Ringkøbingfjord», skønt Ringkøbing «umulig kan udledes af dette Mandsnavn». Nej naturligvis; det kan det ikke; men det er atter her Hr. H. Olrik, og ikke Sagaen, der har denne Identificering. Jeg kan ikke lade være med at gøre opmærksom paa, at der, ikke saa overvætted langt fra Ribe, virkelig findes et Stedsnavn «Ravnso» (se Trap: VI, 475) og «Ravnsemose». Det er ikke umuligt, at vi i dette Navn har Sagaens *Ragnars-sjór*.

Knudssagaen er aabenbart forfattet af en Gejstlig, der ikke kunde og sikkert ikke vilde kritisere dens uhistoriske Indhold eller lægge nogen Dæmper paa den legendariske Tone, Knuds Minde var ombølget af paa Island. Han tog alt, hvad der fortaltes om ham med Troens Øjne og satte det sammen til en i det hele godt fortalt Saga, en respektabel Helgensaga. Som alle andre har han villet være ærlig og historisk, og han har

ganske sikkert ikke forsættelig fordrejet noget af, hvad Traditionen leverede ham. Forfatteren holder af Taler — det gjorde de gejstlige Forfattere som f. Eks. Gunnlaugr Munk —; hans Stil har undertiden en retorisk Farve og han bruger en Del Fremmedord. Sagaen tilhører utvivlsomt Tiden omkring Aar 1200 og er, som ovenfor antydtes, optaget af Forfatteren til Knytl., som den forelaa ham. Atter her skimter vi Heimskringla som Forbillede; ligesom den midterste Del af denne var en hellig Konges, Olafs, Saga og ligesom denne var den længste af alle Hkr.'s Sagaer, saaledes forholdt det sig ogsaa med Knud den Helliges Saga. Den ydre, men ogsaa kun den ydre Lighed med det store Forbillede blev herved fuldstændiggjort. Iøvrigt taaler Knudssagaen ingen som helst Sammenligning med Snorres Olafssaga, uagtet Knuds Personlighed og Karakter fremtræder i alt væsentligt klart og rimeligvis ogsaa historisk rigtigt.

V.

Det er nu, saaledes som det i det foregaaende er paavist, utvivlsomt, at Knytingasaga er sammensat af en enkelt Mand, fra hvem I. og III. Del umiddelbart hidrører; disse Afsnit har han udarbejdet efter de bedste Kilder, han havde, nemlig Snorres Heimskringla, Skjaldedigte og Traditionen; selv var han en meget nøgtern Mand, for hvem det var om at gøre at faa en velordnet kronologisk Sammenhæng; han lader Tidsregningen være sig særlig magtpaaliggende. Iøvrigt var han egentlig ikke Historiker med et indtrængende Blik for Aarsagssammenhængen; heller ikke havde han nogen dybere Opfattelse af Personerne og deres Virken. Han er kun en samvittighedsfuld historisk Kompilator. For at fuldstændiggøre sit Samlingsværk om de danske Konger optog han ældre Enkelt-sagaer, vistnok helt uforandrede eller i hvert Fald meget lidet ændrede, som Skjöldungasaga og Knud den Helliges Saga, og rimeligvis ogsaa en Saga om Knud Lavard (denne dog mere uddragsvis).

Hvem Forfatteren var, kan det ikke nytte at anstille Formodninger om.

Af Forholdet til Heimskringla fremgaar det, at Værket maa være bragt i Stand noget efter Snorres Død. Af Bemærkningen om Olaf Hvideskjald skulde man snarest antage, at Forfatteren havde skrevet ogsaa efter hans Død (1259). Dette bestyrkes i høj Grad ved Omtalen af Damiettes Erobring 1249, samt de sidste Led i Slægtrækker, som der anføres; saaledes nævnes Sveakongen Valdemar 1250—79 og hans Søster Rikiz, «som Hakon unge, Norges Konge, var gift med», men Hakon døde 1257. Af alt dette forekommer det mig med fuld Sikkerhed at kunne siges, at Sagaen ikke er samlet og skrevet,

som den foreligger, før Aar 1260. Jeg tror ikke at tage Fejl, naar jeg paa den anden Side ikke kan antage, at den er yngre end omtr. 1270, men her savnes bestemte Holdepunkter¹⁾. Paa Grund af Sagaens hele Karakter, af, at dens Tradition er saa god som den overhovedet viser sig at være, samt endelig af det Forhold, der synes at være tilstede mellem Forf. og Olaf Hvideskjald (som hins formentlige Hjemmelsmand), tør den ikke sættes til et meget senere Tidspunkt end det anførte.

Denne Tilblivelse stemmer ret godt med den Udvikling, som Sagaskrivningen havde taget i den sidste Halvdel af det 13. Aarhundrede.

---

¹⁾ Af den Omstændighed, at Kap. 32 findes i Uddrag i Göngu-Hrólfs saga, Kap. 37 (Fornaldarsögur III, 360—61), kan intet med Bestemthed udledes.
